

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra školní a sociální pedagogiky

**VYUŽITÍ TRADIC VE VOLNOČASOVÝCH AKTIVITÁCH
DĚTÍ NA CHODSKU**

Bakalářská práce

LUCIE ODEHNALOVÁ

Vychovatelství

Kombinované studium

Vedoucí práce: PhDr. Jarmila Mojžíšová, Ph.D.

PRAHA 2010

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně. V práci jsem použila informační zdroje uvedené v seznamu literatury.

V Praze 30. 4. 2010

Lucie Odehnalová

Ráda bych poděkovala vedoucí bakalářské práce PhDr. Jarmile Mojžíšové, Ph.D. za poskytnuté odborné rady, věnovaný čas a příjemné jednání. Dále chci poděkovat představitelům institucí v chodském regionu, kteří mi pomohli v získání údajů, uvedených v této práci. Děkuji svým blízkým za jejich projev vstřícnosti a pochopení při zpracování mé bakalářské práce.

OBSAH:

1 Úvod	5
2 Problematika volnočasových aktivit	7
2.1. Stručné vymezení základních pojmů pedagogiky volného času. Proměna chápání volnočasových aktivit mládeže v dimenzi času.....	7
2.2. Význam a funkce zájmové činnosti a mimoškolního vzdělávání v životě školní mládeže.....	11
2.3. Vliv ontogenetického vývoje na směřování zájmů dětí při volnočasových aktivitách.....	13
3 Využití tradic ve výchově	16
3.1. Význam lidových tradic při výchově dětí.....	16
3.2. Útvary dětského folkloru a výchova k lidovým tradicím.....	18
4 Volnočasové aktivity dětí na Chodsku v proměnách času. Zvyky a obyčeje, přežívající díky mimoškolní činnosti dětí do dnešní doby	21
4.1. Chodský region - významné území České republiky se staletými folklorními tradicemi, jež se přenáší také prostřednictvím volnočasových aktivit z generace na generaci.....	21
4.2. Z historie dětských národopisných skupin a souborů na Chodsku.....	23
4.3. Aktuální situace v oblasti mimoškolního vzdělávání v chodském regionu.....	33
4.4. Křesťanský rok - zvyky a obyčeje udržované dodnes dětmi na Chodsku.....	45
4.5. Další mimoškolní aktivity dětí na Chodsku.....	54
4.6. Z rozhovorů s osobami žijícími na Chodsku a udržujícími folklorní tradice.....	55
5 Závěr	60
6 Odkazy	63
7 Použitá literatura	64
8 Anotace – Summary	68
9 Obrazová příloha	70

1 Úvod

Volnočasové aktivity školní mládeže, o kterých pojednává i tato práce, v současnosti nabývají na významu. Moderní doba přináší celou řadu nových poznatků a možností z této oblasti. Volnočasové aktivity se zkvalitňují a vyvíjejí se v souladu s požadavky dnešních dětí. Pokud by ztrácely na přitažlivosti a smysluplnosti, vytvářel by se prostor pro neřízené aktivity, vedoucí k nežádoucí činnosti dětí. Proto je v zájmu celé společnosti, aby se mimoškolní aktivity dětí ubíraly správným směrem.

Jak ukazuje F. Ochrana (2009), při vědeckém zkoumání je důležité stanovit výzkumný předmět, výzkumné cíle, výzkumné metody a výzkumnou metodologii. **Předmětem zkoumání** mé bakalářské práce je analýza využití tradic ve volnočasových aktivitách dětí na Chodsku. V této souvislosti si kladu následující **cíle bakalářské práce**:

1. Provést obsahovou analýzu klíčové literatury zabývající se problematikou volnočasových aktivit a na základě této analýzy vytvořit teoretická východiska zkoumání zvolené problematiky.
2. Shromáždit dostupné dokumenty o volnočasových aktivitách dětí na Chodsku a provést jejich obsahovou analýzu.
3. K získání dalších empirických poznatků provést vlastní průzkum ve formě rozhovorů s osobnostmi zabývajícími se chodskými tradicemi a s vybranými osobami chodského regionu, kteří žijí na tomto území nebo z této oblasti pocházejí.
4. Na základě obsahové analýzy sekundárních zdrojů zabývajících se volnočasovými aktivitami a vlastního průzkumu syntetizovat získané poznatky do obsahu bakalářské práce a dílčím způsobem tak přispět k dalšímu „zdokumentování“ volnočasových aktivit dětí na Chodsku.

Při zkoumání jsem použila různé **metody vědecké práce**. Především je to metoda analýzy, kterou jsem použila při zkoumání pramenných (literárních a dokumentačních) zdrojů. Při formulování vlastních závěrů jsem využila metodu syntézy. Pro získání původních informací jsem využila metodu vlastního (empirického) průzkumu. Závěry z tohoto průzkumu jsou formulovány s použitím

neúplné indukce, a to právě s ohledem na skutečnost, že můj „výzkumný vzorek“ byl zjevně omezený na osm dotazovaných osob, jak je uvádím v přehledu literatury. Z metodologického hlediska jsem v některých ohledech setrvala na opisnosti skutečnosti, v jiných souvislostech jsem vyjadřovala svoje vlastní hodnotící postoje. Práce se tedy opírá o mix pozitivní a normativní metodologie se všemi z toho plynoucími důsledky, jak na ně upozorňuje literatura (Ochrana, 2009).

S ohledem na výzkumný předmět a cíle bakalářské práce jsem stanovila i její osnovu a strukturu. V první části své práce stručně vymezuji pojem „volnočasová aktivita“ a zkoumám další základní pojmy, které se k této problematice vztahují. Poukazuji také v obecné rovině na význam a funkce mimoškolního vzdělávání a zájmové činnosti v životě školní mládeže. Ta ve svém vývoji prochází řadou ontogenetických změn, kterým musí přikládat každý úspěšný pedagog, věnující se dětem mimo školní vyučování, mimořádnou pozornost a mít je neustále na zřeteli. Zájmy dětí přirozeně neovlivňuje jen tento vývoj, ale celá řada dalších faktorů, včetně rodiny a prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. A právě konkrétnímu prostředí – chodskému regionu a volnočasovým aktivitám dětí v něm, věnuji další část své práce. Avšak ještě dříve, než se zaměřím na pojednání o volnočasových aktivitách v chodském regionu, věnuji krátce pozornost nástinu využití tradic při výchově v obecné rovině a nejznámějším útvarům dětského folkloru, které stručně charakterizuji.

Chodsko - tato rázovitá a v mnohém výjimečná část České republiky nebyla k danému účelu vybrána náhodně. Narodila jsem se v tomto kraji a díky mimoškolním aktivitám jsem si osvojila mnoho dobrého z toho, co vštěpuje nejen rodina, ale i mimoškolní výchova v zájmových kroužcích dětem tohoto kraje odedávna. „*Chodsko se za posledních 250 let stalo národopisně velmi přitažlivou oblastí, příznačnou svým typickým krojem, slovesností, zpěvností, hudebností a tancem. Na udržování a dalším rozvíjení místního folkloru, pamětihodností, přírodních, technických, architektonických a kulturních památek a bohatých tradic měly a mají (od 80. let 19. století do současnosti) důležitý podíl také zájmové aktivity dětí a mládeže tohoto regionu.*“¹⁾ Na tomto tvrzení se shodují národopisci, historici i další odborníci na udržování a rozvoj chodských folklorních tradic (Dudák 2005). Právě v dětech je naděje, že místní zvyky a obyčeje, přenášené z generace na generaci po celá staletí, budou žít i v dalších létech. Proto jsem se v této práci zaměřila také na stručné pojednání o historii dětských národopisných skupin a souborů na Chodsku i o aktuální

situaci v oblasti mimoškolního vzdělávání v tomto regionu. Mnohé zajímavé lidové zvyky a obyčeje zde přetrvávají dodnes prostřednictvím dětí a mládeže z chodské metropole Domažlic a z okolních vesnic. O jaké zvyky se jedná a v jaké se dochovaly podobě, stručně pojednávám ve druhé polovině této práce. Zmiňuji se také o zařízeních, ve kterých děti realizují své zájmy a vyvíjejí mimoškolní činnost. Ani na Chodsku již školní mládež nežije na počátku 21. století pouze folklorem. Nejen Základní umělecká škola Domažlice nebo Dům dětí a mládeže DOMINO, ale řada dalších kroužků a aktivit (například v tělovýchovných oddílech), vytváří na regionální úrovni širokou platformu pro zdravou seberealizaci zdejší školní mládeže. O tom se stručně zmiňuji v závěru práce.

Součástí bakalářské práce je také obrazová příloha, kterou jsem vytvořila s cílem názorně dokumentovat sdělení a poznatky uvedené v textové části. Z obrazové přílohy je názorně patrné, že chodský folklor, mnohdy díky dětem a školní mládeži, stále žije. Že zde mládež udržuje lidové tradice, ale také žije moderním, plnohodnotným životem.

2 Problematika volnočasových aktivit

2.1. Stručné vymezení základních pojmů pedagogiky volného času. Proměna chápání volnočasových aktivit mládeže v dimenzi času.

V dané problematice je klíčovým pojmem volný čas. Ten je zpravidla chápán jako doba, po kterou člověk nevykonává činnost pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho společenského začlenění, zvláště dělby práce a z nutnosti zachovat svůj biofyzilogický či rodinný systém. Někdy je definován jako čas, který zbývá pro splnění zejména nepracovních povinností. Přesněji jej můžeme vymežit jako činnost bezprostředně neutilitární, přinášející příjemné zážitky a očekávání, kam člověk vstupuje a kde se jí účastní na základě svého svobodného rozhodování. Jako základní funkce se často uvádějí: odpočinek (obnova pracovní síly), zábava (regenerace duševních sil), rozvoj osobnosti (spoluúčast na vytváření kultury). Funkce a možnosti volného času vymezují přední odborníci na danou problematiku zpravidla následovně (Pávková, J., Hájek, B., Hofbauer, B., Hrdličková, V., Pavlíková, A., 2008):

- reakce (zotavení a uvolnění)
- kompenzace (odstraňování zklamání a frustrací)
- výchova a další vzdělávání (učení o svobodě a ve svobodě, sociální učení)
- kontemplace (hledání smyslu života a jeho duchovních hodnot)
- komunikace (sociální kontakty a partnerství)
- participace (angažování se na vývoji společnosti)
- integrace (stabilizace života rodiny a vrůstání do společenských organismů)
- enkulturace (vlastní kulturní rozvoj, aktivita v umění, tělovýchově, sportu, technických a jiných činnostech)

Pohled na problematiku volného času a mimoškolní vzdělávání se měnil v dimenzi času, ve kterém byl uplatňován. S ohledem na rozsah této práce se omezíme pouze na období od 2. světové války po současnost. Velmi stručně lze uvést, že po válce se uplatnila koncepce, která operovala termíny "výchova mimotřídní" (aktivity realizované školou mimo povinnou školní výuku) a "výchova mimoškolní" (která se uskutečňuje mimo školu, například v k tomu vzniklých zařízeních volného času nebo přímo v organizacích). Toto vnímání mimoškolních aktivit vycházelo z terminologie tehdejší sovětské pedagogiky, která akcentovala hlavně institucionální zřetel (mimotřídní, mimoškolní). U nás mělo spíše zakladatelský význam, než aby komplexně chápalo volný čas dětí a mládeže.

Správnější pojem "výchova mimo vyučování" se začal uplatňovat v průběhu 60. let. V něm se ještě uplatňovalo vymezení "mimo", ale ne již vůči instituci, nýbrž vzhledem ke vzdělávací nebo výchovné aktivitě (vyučování). Za pozitivum tohoto pojetí můžeme považovat komplexní chápání aktivit, jako sféry svobodného rozhodování dětí o vstupu do nich a dobrovolné účasti v nich. Dodnes se výchova mimo vyučování charakterizuje těmito rysy: uskutečňuje se mimo povinné vyučování a mimo bezprostřední vliv rodiny, probíhá ve volném čase a je zajišťována institucionálně.

Poznání, že se významnou oblastí života a výchovy dětí, mládeže i dospělých stává volný čas, se začalo uplatňovat od 2. poloviny 60. let. V tomto období u nás byly vytvářeny dobré podmínky pro jeho rozšiřování. Postupně docházelo ke zkracování pracovní doby a byl zaveden pětidenní pracovní a školní týden. Rostl také počet žáků základních a středních škol. Objevily se také první úvahy o pedagogice volného času jako nové vědní disciplíně. V západní Evropě začaly ve druhé polovině 60. let

vycházet k této problematice první odborné publikace. Přestože u nás byla v pozdějších dvou desetiletích chybně prosazována z mocenských pozic hlavně koncepce mimotřídní výchovy a alternativním přístupům nebyla věnována potřebná pozornost, udrželo se pojetí a terminologie výchovy mimo vyučování, stejně jako dílčí aspekty výchovy ve volném čase.

Přelomová byla z hlediska dané problematiky devadesátá léta. Nebývale rostly možnosti, rozsah i samotný význam volného času pro život a výchovu jednotlivce, skupin lidí i celé společnosti. Zatímco na jedné straně se volný čas stával prostorem a šancí pozitivního vývoje a společenské participace, na straně druhé vytvářel oblast rozšiřujících se negativních vlivů, rizik a nebezpečí. Novým fenoménem bylo také to, že se v obou směrech stal předmětem sílícího zájmu komerčního sektoru.

Volný čas se od počátku devadesátých let stával stále výrazněji dimenzí celého, výrazně se prodlužujícího lidského života. Začínají se objevovat novátorská řešení a díky bezproblémové možnosti vycestovat do zahraničí dochází k poznávání zkušeností z jiných zemí i jejich rozboru, připravované mezinárodním společenstvím. Na základě toho byl význam volného času analyzován a vnímán také konstituující se pedagogikou volného času a příbuznými obory (pedagogikou zážitků, muzeopedagogikou a podobně).

V publikaci *Pedagogika volného času*, vydané Pedagogickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze, je poukázáno na to, že v daném období se zpřesňují zřetele týkající se významu zhodnocování volného času:

Výchova ve volném čase je součástí výchovného působení v té části lidského života, o které člověk může relativně svobodně rozhodovat. Výchova prostřednictvím volného času naznačuje různé obsahové a institucionální možnosti působení individuálního prostřednictvím sdružení, zařízení nebo médií. Výchova k volnému času umožňuje utvářet, rozvíjet a kultivovat dovednosti a schopnosti, motivace a kompetence potřebné pro jeho hodnotnou realizaci. Společným cílem je uschopňovat zejména děti a mladé lidi k tomu, aby se z bohatých (a někdy až příliš lákavých) nabídek učili a uměli volit a aby tato volba byla ku prospěchu jich samotných, jejich okolí i celé společnosti. 2)

Zmíněná učební pomůcka také v souladu s dokumenty Rady Evropy a Evropské unie definuje následující pojmy:

Výchova formální (éducation formele) je systémem, který se uskutečňuje na školách nebo odborných vzdělávacích zařízeních. Je zajišťován a podporován státem, věkově odstupňován a zahrnuje věk mladého člověka od základního po vysokoškolské vzdělání. Jeho dokončení je potvrzováno dokladem o absolvování.

Za výchovu informální (éducation informelle) se pokládá učení vyplývající z každodenního kontaktu a zkušenosti s rodinou, prací, přáteli, vrstevnickými skupinami, médii a vlivy dalších činitelů, kteří působí v různých životních prostředích. Může probíhat cíleně, zpravidla však toto působení není záměrné.

Výchovou neformální (éducation nonformelle) se rozumí cílená a strukturovaná aktivita mimo formální výchovný systém. Neprobíhá zpravidla ve škole nebo v odborném vzdělávacím zařízení a nebývá zakončena udělením dokladu. Za hlavní rozdíl mezi výchovou informální a neformální se pokládá skutečnost, že první je víceméně dána a neuskutečňuje se z rozhodnutí jedince. Druhá z něho naopak vychází, realizuje se prostřednictvím dobrovolné aktivity člověka. Má proto nejbližší k výchově ve volném čase. Charakterizují ji tyto rysy:

- je součástí myšlenky a praxe celoživotní výchovy a vzdělávání
- zahrnuje svobodu a dobrovolné rozhodování o účasti na aktivitách, které poskytují nejen věcné a odborné znalosti a dovednosti, nýbrž také schopnosti a sociální kompetence (demokratické občanství - rovnost muže a ženy - ekologické uvědomění - tvořivý a aktivní přístup - účast a angažovanost na životě společnosti)
- obsahuje výrazné prvky demokraticismu (úsilí a účast všech - působení dobrovolných sdružení veliké možnosti participace jedince i jeho skupin), význam neformální výchovy roste také proto, že systémy výchovy formální nemohou plně dostát všem současným potřebám, výzvám a požadavkům na přípravu mladé generace. Vzhledem k nim přebírá doplňující, přitom však nezastupitelnou funkci.

V různých směrnících a v pedagogické praxi se průběžně objevují také pojmy vyjadřující míru organizovanosti výchovného působení ve volném čase.

Činnost spontánní se uplatňuje individuálně nebo skupinově podle aktuálního zájmu účastníků a je pedagogy výchovně a organizačně ovlivňována nepřímo. Spontánní aktivity (například na otevřených hřištích a sportovištích, v hernách - čítárnách - přírodních prostředích) jsou přístupny všem zájemcům a nemají stanoven čas začátku ani ukončení. Pedagogický pracovník při nich vystupuje jako rádce, konzultant nebo motivující činitel, který současně zajišťuje bezpečnost účastníků.

Zájmová činnost příležitostná zahrnuje organizované, jednotlivé a cyklické, rekreační, oddychové nebo výchovně vzdělávací aktivity. Je časově ohraničena, organizována pedagogem přímo řízena. Přitom současně předpokládá, umožňuje a podněcuje spoluúčast dětí a mládeže, Jsou to například soutěže, turnaje a přehlídky, koncerty a turistické aktivity pořádané v místním i širším měřítku, exkurze, výlety a zájezdy, divadelní a jiná představení, cykly přednášek, akce příměstských táborů v době prázdnin a četné další.

Zájmová činnost pravidelná se uskutečňuje v pravidelných intervalech (jednou nebo několikrát za týden) pod vedením kvalifikovaného vedoucího. Inspiruje vznik různých druhů zájmových útvarů (kroužků - uměleckých souborů - sportovních družstev - klubů s volnější organizační strukturou - kursů o délce několika měsíců až do jednoho roku pro osvojení vymezeného okruhu vědomostí nebo dovedností). Na závěr školního roku účastníci zájmové činnosti pravidelné seznamují svoje druhy, rodiče i veřejnost s výsledky činnosti (výstavami - vystoupeními - přehlídkami - koncerty - sportovními akcemi) a dostávají osvědčení o činnosti.

Označení účastníků volnočasových aktivit podle věku nejsou ustálena a liší se ve vědních oborech i společenské praxi. Relativně nejširší vymezení nabízí Úmluva o právech dítěte (OSN, New York, 20.11.1989), která dítětem rozumí každou lidskou bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu konkrétní země nedosahuje zletilosti dříve. Věk od 15 do 25 let se podle běžného chápání i současných dokumentů mezinárodních organizací označuje jako mládež (například Bílá kniha Evropské komise o mládeži, Brusel 2001) a zahrnuje tedy i věk mladých dospělých nad 18 let.

2.2. Význam a funkce zájmové činnosti a mimoškolního vzdělávání v životě školní mládeže

Z psychologického hlediska je každý člověk jedinečnou a neopakovatelnou osobností. Má celou řadu vlastností, které ve vzájemných vztazích tvoří strukturu jeho osobnosti. Duševní život se navenek projevuje určitou činností, jednáním a také chováním. Každá lidská činnost je vyvolána určitým podnětem, který ji někam směřuje. Termínem motivace je pak nejčastěji označováno vzbuzení aktivity, její zaměření a projevy. Mezi osobní aktivační činitele patří také zájmy. A co to vlastně zájmy jsou? Odborníci o nich hovoří jako o stálých snahách zabývat se předměty nebo činnostmi, které jedince upoutávají po stránce poznávací nebo citové. Zájem je

relativně stálé zaměření osobnosti. Ve struktuře osobnosti se pak řadí zájmy mezi vlastnosti aktivačně motivační. Zájmy nás aktivují (motivují) k činnostem, které jsou zaměřeny na uspokojování našich zájmů. Mají těsnou souvislost s tím, jaké vlohy a předpoklady jedinec má. Je prokázáno, že zájmové činnosti příznivě ovlivňují efektivitu výchovy a vzdělávání jako socializačního prostředku a stávají se tak významnými činiteli rozvoje jedince i celé společnosti. Kvalitní a společensky žádoucí zájmová činnost by proto měla být trvalou součástí života dětí. Nejen, že vyplňuje jejich volný čas, ale současně tvoří významný prostředek výchovy.

Dobře prováděná zájmová činnost poskytuje celou řadu podnětů pro rozvoj vnímání, paměti, myšlení, řeči i třeba fantazie. Děti si v jejím průběhu na základě vlastní aktivity rozšiřují obzor v oblasti poznávání a současně získané zkušenosti často mohou přímo konfrontovat s praxí.

Zájmová činnost je zpravidla prováděna ve skupinách. Skupiny sehrávají nezastupitelnou úlohu v sociálním rozvoji dětí. Na základě společných zájmů se také lépe upevňují pozitivní mezilidské vztahy. Není pochyb o tom, že zájmová činnost vhodně podněcuje, podporuje a rozvíjí tvořivost, samostatnost i pozitivní společenskou aktivitu. Tím se děti přiměřenou formou účastní i věcí veřejných - participují na kulturním, společenském a někdy i politickém a hospodářském životě společnosti.

Vytváření pozitivního vztahu k rozmanitým činnostem a celoživotnímu vzdělávání přispívá k uvědomějším úvahám o volbě budoucího povolání. Pozitivně vytváří a ovlivňuje profesní flexibilitu a dává tak šanci širšího uplatnění v budoucím životě.

Účast dětí na společensky hodnotné a dobře pedagogicky vedené zájmové činnosti vytváří od prvních let školní docházky návyk zabývat se i ve starším školním věku a v dospělosti společensky užitečnou činností a účelně nakládat se svým volným časem.

Zájmová činnost plní jak funkci výchovnou, tak vzdělávací. Již u dětí školního věku napomáhá rozvoji osobnosti, působí motivačně i socializačně, podporuje seberealizaci. Může být prostředkem relaxace, odpočinku i regenerace sil. Úspěchem v zájmové činnosti a mimoškolních aktivitách děti poměrně často kompenzují nezdary v jiných oblastech činnosti, včetně školního prospěchu.

Jen ucelená soustava příležitostí k uspokojování zájmů školní mládeže a propracovaná skladba zájmových kroužků, může nabídnout plnohodnotnou realizaci dětí. Vedle množství nabídky zájmových činností je důležitá jejich kvalita. Obsah by

měl odpovídat nejnovějším vědeckým poznatkům, zájmům a potřebám jedinců a společenského rozvoje, ale i - jak si později názorně ukážeme, také místním možnostem, zvyklostem a tradicím.

Cíle volnočasových aktivit jsou odvozeny od obecně stanovených cílů vzdělávání - reagují na potřeby společenského vývoje. Zájmová činnost je aktivita realizovaná ve volném čase dítěte. Sebeuspokojení svým účastníkům však může přinést jen je-li prováděna na bázi dobrovolnosti.

Stane-li se, že volný čas dítěte není naplňován smysluplnými a žádoucími aktivitami, vzniká prostor pro patologické činnosti. Dítě se pak může uchylovat například ke gamblerství, požívání návykových a omamných látek nebo třeba k vytrvalému sledování televize a videa se zcela nevhodnými filmy pro mládež. To pak může vyústit až v páchání trestné činnosti dětmi školního věku, jak tomu býváme stále častěji svědky v současné době. Také každodenní střetávání s realitou přináší dětem řadu zátěžových situací v rodině, ve škole i v sociální skupině vrstevníků. Dítě na tento psychosociální stres reaguje zpravidla jedním ze dvou následujících způsobů. Buď obranně, nebo jeho zvládnutím. Řada volnočasových aktivit pomáhá překonat sociální problémy úspěchem v jiných aktivitách. To pak vede ke zvyšování sebevědomí a tím i k lepší orientaci v sociálním prostředí.

Globální výchovné působení, jehož jsme v současnosti často svědky, předkládá dětem převážně hotová řešení a rozhodnutí. Dává jim návod, jak se správně rozhodnout a určuje, jak reagovat na podněty. Méně prostoru je dáno alternativním řešením, což by mělo být výrazně rozvíjeno právě v řízených mimoškolních aktivitách. Proto je zájmová činnost neoddelitelnou součástí komplexní výchovy. Z toho důvodu by měli profesionální i dobrovolní pedagogové, kteří s dětmi ve volném čase pracují, mít k dětem pozitivní vztah a disponovat znalostmi a dovednostmi v dané oblasti. Měli by být vzdělanými pedagogy, přáteli i kamarády dětí, které do jejich kroužků a jiných mimoškolních aktivit rády chodí.

2.3. Vliv ontogenetického vývoje na směřování zájmů dětí při volnočasových aktivitách.

Děti procházejí během svého ontogenetického (tělesného a psychického) vývoje celou řadou vývojových období. Mají-li být jejich učitelé a vedoucí úspěšní, měli by alespoň ve stručnosti znát základní znaky, typické pro jednotlivá období vývoje dítěte.

Proto považuji za důležité, zmínit se o nich i v této práci. Nelze přitom pojednávat o všech fázích ontogenického vývoje člověka od jeho narození až po dospívání. S ohledem na obsah a rozsah této práce se omezím jen na dvě předmětné skupiny dětí školního věku.

Mladší školní věk (žáci I. stupně základní školy)

Toto období je charakteristické přechodem ze světa her a bezstarostného odpočinku do světa povinností a práce, ale i soutěže a srovnávání. Oproti dětem předškolního věku se malí žáci dovedou soustředit na delší čas a zvládají vyučování zpravidla bez psychických problémů. Každý, kdo s těmito dětmi pracuje při volnočasových aktivitách by měl mít na zřeteli, že u nich ustupuje celostní vnímání, přechází od syntetického k analytickému. Přebytky tělesné energie se projevují, zejména u chlapců, ve vyhledávání tělesných střetnutí, pohybové hry jsou velmi živé. To však nevylučuje zájem o klidné činnosti ve skupinách. Nezralost a nedostatek osobní zkušenosti děti v tomto věku občas nahrazují mstivostí a krutostí, kterou je třeba hned v počátcích eliminovat, aby nepřerostla v šikanu. Nevhodné výchovné působení může vzniklou situaci ještě zkomplikovat. Děti v tomto věku také často střídají volnočasové aktivity a kroužky. To je zapříčiněno střídavou intenzitou jejich tělesné energie, vedoucí ke kolísavosti zájmů.

Žáci I. stupně základní školy vnímají a hodnotí sociální skupiny podle toho, jakou roli v nich sami zastávají. Proto by se měli i v mimoškolních aktivitách vždy uplatnit a získávat pocit úspěchu a sebeuspokojení. Jejich činnost by měla být pozitivně oceňována. Dítě vyžaduje ocenění svého úspěchu také okolím (pochvalné vyjádření spolužáků, spontánní potlesk okolí...). Také se exponuje i pro očekávanou odměnu. Proto je lákají úkoly, po kterých následuje vyhodnocení a odměna nejlepších. Dětem v tomto věku je vlastní objevování a přisvojování si světa, touha vlastnit věci. To se v praxi projevuje například ve zvýšeném zájmu o sběratelství (poštovních známek, samolepek, fotografií sportovců či zpěváků, sbíráním autogramů, starých mincí...).

V zájmových kroužcích a jiných útvarech je hlavním motivem účasti hlavně zájem o konkrétní činnost (modelářství, výtvarná výchova...), až později se tmelícím prvkem kroužků stává zájem o sociální kontakty v kolektivu.

Je třeba také brát v úvahu, že rodiče někdy přihlašují děti do organizovaných zájmových činností bez ohledu na jejich dispozice. Takové jednání je potřeba s rodiči rozebrat a požádat je, aby znovu zvážili své rozhodnutí. Někteří rodiče, pracující do

večerních hodin, ve snaze zaměstnat v odpoledních hodinách své dítě stůj co stůj, aby nemělo čas věnovat se nežádoucí činnosti, je přihlašují hned do řady kroužků najednou. Často se stává, že děti mají každé odpoledne vyplněné jedním nebo několika kroužky. Kolem osmého roku dítěte je patrna jeho snaha o nezávislost, projevující se větší či menší neposlušností a snahou prosadit svou vůli i vlastním výběrem organizovaných zájmových činností. Je optimální, když se takový výběr uskuteční v souladu s představami rodičů.

Věk žáků II. stupně základní školy (střední školní věk)

Toto období je známé jako puberta. Projevuje se začínajícím pohlavním vyspíváním a končí pohlavní zralostí. Zatímco tělesný vývoj nepostupuje rovnoměrně a je značně disproporční, v myšlení se vyvíjí schopnost abstraktně logických operací a později i logická paměť. Myšlení je přesnější a kritičtější stejně jako vyjadřování. Dítě začíná samostatně řešit obecné problémy okolního světa a sociálních vztahů. Začíná si formovat mravní vědomí a výrazně si rozvíjí smysl pro spravedlnost - zejména ve vztahu k vlastní osobě. Konflikty kompenzuje častým sněním a vytvářením ideálů. Zvyšuje se touha po dobrodružství. Uvědomuje si rozdíl mezi tím, co chce a svými možnostmi. To se může projevovat odklonem od kreativity k preferenci mechanických činností podle přesného návodu, garantujících odpovídající výsledek. Ve výtvarných aktivitách se projevuje posun od kresby k práci s materiálem, který překryje případné nedostatky. Jestliže byl pro předchozí skupinu dominantní zájem o činnost samou, nyní vstupují do popředí sociální kontakty v kolektivu. Pokud je dítě ve skupině nenachází, například proto, že je vedoucí nerozvíjí, ztrácí o činnost v kroužku zájem. To někdy může vést až k rozpadu kroužků. Ani v tomto období nejsou u všech dětí zájmy dostatečně hluboké. Zato neformální autorita vedoucího nabývá na významu. Často se svým chováním a přístupem stává vzorem.

Podle statistik je mnohem více kroužků žáků I. stupně základních škol, než dětí starších. Rodiče přestávají být pro dítě v tomto věku autoritou. Je to přirozený důsledek rozvoje kritického myšlení dítěte a jeho touhy se osamostatnit. Dítě hledá autoritu jinde, často u osob, které se liší od většiny ostatních vnějšími znaky (oblečením, tetováním, účesem...) nebo jsou mediálně prezentované (zpěváci, herci, hudebníci, sportovci...).

Předmětné období patří v ontogenickém vývoji člověka k nejsložitějším. Problémy dospívání prožívají některé děti a zejména jejich rodiče velice intenzívně,

nejednou ovlivňují chod rodiny i na několik let. Pokud však dítě disponuje silným zájmovým zázemím, které vyplňuje jeho volný čas a zaměstnává jeho myšlení, může je překlenout, aniž tím obtěžuje sebe i své okolí. K tomu je však třeba neobyčejně citlivého, trpělivého a chápavého přístupu nejen rodičů, ale také vedoucích zájmových činností. Právě jejich poslání je v tomto ohledu neobyčejně důležité a v dnešní složité době mimořádně záslužné.

3 Využití tradic ve výchově

3.1. Význam lidových tradic při výchově dětí.

Pod pojmem výchova obecně chápeme utváření lidské osobnosti – jejich postojů, způsobů chování, hodnotové orientace atd. Na tuto problematiku pohlížíme zejména z hlediska pedagogického, protože problematika výchovy dětí na lidových tradicích je soustředěna hlavně do škol, domů dětí a mládeže, lidových škol umění a podobných zařízení.

*Jednou z klíčových úloh výchovně-vzdělávacího procesu je vytýčení si výchovného cíle.*³⁾ Podle J. A. Komenského byla základním cílem výchovy mravnost, znalost věcí i hluboká víra v člověka a v jeho síly. Pokud si tedy uvědomíme ony cíle výchovy, můžeme dojít k závěru, že lidové tradice pro jejich dosažení jsou velmi vhodným a významným prostředkem. Cílem výchovy tak může být právě výchova k lidovým tradicím, které samy o sobě na děti výchovně působí – utváří pozitivní vztah k druhým lidem, k umění a dovednosti svých předků, ke svému kraji apod. „*Nezastupitelnou složkou národního kulturního dědictví i současné kultury jsou tradice lidové kultury, které mají všechny předpoklady, aby se staly významným činitelem při formování harmonického mladého člověka.*“⁴⁾

Ideálním pro udržování tradic a zvyků je nejen prostředí školy, ale také celá řada mimoškolních aktivit (Florenc 1980). Jsou pro děti příležitostí, jak získávat vědomosti a dovednosti i místem pozitivních zážitků a zajímavých zkušeností. K tomu patří i přirozená touha dozvědět se něco bližšího o vlastních kořenech a uvědomit si těsné propojení minulosti, současnosti i budoucnosti. Ve škole i v rámci mimoškolního vzdělávání se často děti seznamují s významnými místními rodáky, tanci, písněmi, s dřívějším způsobem života lidí, včetně jejich oblékání a zvyků. Lidové tradice ve výuce dětí nejsou pouze projevem znalosti historie a jejich souvislostí, vytváření povědomí o charakteru rodného kraje, ale mají i významnou hodnotu estetickou. Děti

se učí nejen vnímat a chápat, ale také interpretovat díla slovesného, hudebního i tanečního umění. *Mohou uplatňovat receptivní i aktivní složku estetické výchovy zároveň.*⁵⁾ Tato skutečnost v sobě skrývá výchovu uměním i výchovu k samotnému umění tvořenému lidmi.

Snad ve všech významných folklorních regionech České republiky vyvíjí svoji činnost dětské folklorní soubory. Jejich členové si v nich rozvíjejí mimo jiné své duševní, společenské i tělesné dispozice. Přestože se v takových souborech hlavně zpívá a tančí, není jejich hlavním cílem činnosti předvedení určitého pásma (to by mělo být spíše jeho vyvrcholením), ale především utváření dětských osobností, předávání pozitivních hodnot, které si ponесou po celý život. Na písních a říkadlech, která bývají součástí folklorních pásem sourů, děti poznávají kladný vztah člověka k přírodě, učí se spolupráci, pochopení, pomoci, toleranci, úctě a vytváří se mezi vázané pouto přátelství. Folklorní tradice je důležitým prvkem v životě dítěte, v utváření jeho osobnosti, napomáhá k seberealizaci jedince a v dětském věku bývá často významnější než v dospělosti.

Síla folkloru prezentovaného dětmi spočívá v jeho jednotlivých žánrech, tedy v umění slovesném, hudebním, tanečním i dramatickém. Školy i mimoškolní zařízení by měly s dětskými folklorními žánry svého regionu pracovat. Už jen jejich samotná existence pomáhá dětem v utváření vztahu k rodnému domovu. Povědomí toho, že v okolí jejich bydliště vznikly tyto formy lidových tradic, které nikde jinde nenajdou, vytváří vědomí o jedinečnosti svého kraje, lidí a napomáhá úctě k jiným kulturním uskupením a národům. Pedagogové si veškeré hodnoty dětského folkloru velmi dobře uvědomují, proto dětské folklorní soubory mají v mimoškolní výuce své nezastupitelné místo. Měli bychom tedy využívat všeho, co dětský folklor i lidové tradice regionu nabízejí. Avšak činnost samotných dětských souborů by nám neměla stačit. Školní vyučování a mimoškolní výchova by se v oblasti dětského folkloru měly vzájemně doplňovat. Jedině tak lze kulturní dědictví daného kraje co nejvíce přiblížit dětem, aby jej pochopily a cítily v celé své šíři jako součást své identity. Děti se tak učí milovat svůj kraj a všimnout si i krás, které jim nabízí.

Významným spoluúčastníkem ve výchově lidovými tradicemi je také rodina. Nejvhodnější příležitostí k osvojení způsobů mravního jednání a hodnotové orientace jsou výroční svátky, rodinné události – jejich příprava a průběh. Při takovém dění hraje důležitou úlohu chování rodičů a dalších členů rodiny. Děti se učí napodobováním, členové rodiny jsou pro ně vzorem mravního chování a hodnot, které

se v blízkém okruhu uctívají. Smyslem svátků je duchovní naplnění, dodržení určitého chování, které je žádoucí pro jejich smysluplný průběh. Sváteční dny mají svoji symboliku a jasný obsah, často přecházející v rituál. *V lidových tradicích děti odhalují minulost, život svých předků, jejich moudrost, vztah k životu, k práci, ke svým bližním a k přírodě. Tradice svými prostředky navozují jedinečnou atmosféru, ve které děti nalézají důvěru v opodstatněnost vlastních záměrů, sebehodnocení.*⁶⁾

Správnou cestou k vytváření úcty a vztahu k sobě, k ostatním i ke svému okolí, k prostředí v němž žijeme, je výchova tradicí. Výchova, při níž se rozvíjí rozum, cit i vůle. To vše lze nalézt v tradiční lidové kultuře.

3.2. Útvary dětského folkloru a výchova k lidovým tradicím.

Pojem folklor je anglického původu – folk (lid), lore (moudrost, tradice) a je obecně rozšířen i u nás. Zpravidla se pod tímto označením rozumí všechno, co souvisí s projevy lidové kultury. Folklor každého národa i regionu je svébytný, protože ho vytvořila fantazie konkrétního lidu. Zrcadlí se v něm specifické rysy života, jazyka i dějin. K nejživějším složkám patří již zmíněný dětský folklor. Pojem dětský folklor obsahuje dětské slovesné, hudební, pohybové /gymnastické i taneční), dramatické a výtvarné projevy i drobné herní útvary, jimiž se děti ve chvílích volna bavily a baví. Jejich tvůrci jsou dospělí i děti. Členíme jej na dětský folklor, tvořený dětmi samotnými a dětský folklor tvořený dospělými, který je určen pro děti (ukolébavky, hádanky, hry apod.). Svou formou jsou tedy všechny jeho druhy jednoduché a obsahem srozumitelné, aby byly blízké dětskému chápání.

Nejrozšířenějším útvarem dětského folkloru jsou **říkadla**. Pro svůj rytmický a zpěvný přednes jsou u dětí velmi oblíbená. Skrývají v sobě vtip, obrazotvornost, postřeh i básnickou představu. Jsou velmi lehce zapamatovatelná. Podle svého obsahu a zaměření se dělí do několika skupin: rozpočítadla, říkadla „říkatelná“ (nejsou spojena s konkrétním pohybovým projevem), satirická a škádlivá (posměšky na jména, řemesla ...), říkadla účelová (při kolébání), říkadla výroční apod.. Mezi útvary říkadel také řadíme hádanky, jazykolamy nebo třeba modlitbičky.

Beru vodu na své ruce,
Krista Pána na své srdce,
Pannu Marii na pomoc,

Aby mne chránili celý den a celou noc.

(Lidová modlitbička z Klenčí)

Dalším útvarem dětského folkloru jsou **pohádky**. Dětem jsou velmi blízké, zvláště v raném věku. Jsou také nositeli etických hodnot, kdy dobro vítězí nad zlem, pravda a spravedlnost nad lží a bezprávím... V práci dětských souborů zůstávají spíše na okraji zájmu, stejně jako vyprávění a proto se s nimi děti setkávají spíše doma nebo v běžné školní výuce. V místních pohádkách a pověstech je velmi ocenitelná přístupnost, můžeme jít s dětmi přímo k místu, o kterém se vypráví (např. tady u toho rybníka stojí vrba, na které sedává vodník). Vyprávění dětem představuje i stránku jazykovou – místní dialekt.

Dětské popěvky a písně spolu s vhodně voleným tancem a hrou mají v práci s dětmi největší uplatnění. Píseň je jedním z největších stimulů vztahu k folklorním tradicím regionu. I skrze ni můžeme děti seznamovat s nářečím. Dětských písní je poměrně málo. Často vznikaly při dětských povinnostech (pasení dobytka) a hrách. Proto je často potřeba vybírat vhodné písně i z repertoáru dospělých – nápěvově jednoduché, obsahově blízké dětskému chápání i mentalitě jednotlivých věkových kategorií. Ve školních osnovách je o regionálních písních pojednáno jen sporadicky. Děti, které nechodí do souboru, tak často ani neznají písně domácího prostředí, což je pochopitelně škoda. Písně daného regionu jsou totiž krásným a vzácným dokladem o dřívějším způsobu života, trávení volného času, povinnostech, útrapách apod..

SPOKOJENÁ CHUDOBA

Já sem malyj pacholíček,
já mám málo košiliček,
má milá se za mne stydí,
že mne pořád v jedný vidí.

Nestyj ce, má milá za mne,
já mám doma eště na dvě!
Na dvě tenký, na dvě tlustý
- šak nás Pámbů nevopustí.

(Popěvek z Chodska)

Velmi starým útvarem je **dětská hra**, která se zrodila spolu s dětskou prací. Její obsah a formy nebyly náhodné, vznikaly a vyvíjely se v životních podmínkách, ve kterých děti vyrůstaly. Dětská hra vyrůstá z fyziologických a psychických potřeb dítěte. Je projevem touhy po činnosti. Objevuje se v ní napodobení, hravost, dětský smysl pro vnímání reality každodenního života. Dříve děti již od útlého věku chodily pást dobytek a hra pro ně byla zpříjemněním pracovních činností. Pasení dobytka nebo husí patřilo k dětským povinnostem na venkově ještě do šedesátých let minulého století. Dnešní děti na dochovaných hrách mohou vidět tehdejší způsob života i zábavy. Pro vedoucí folklorních souborů jsou hry velmi cenným zdrojem zábavy i pohybu. Děti byly dříve více spjaty s přírodou. Představovala pro ně herní plochu, neboť venku trávily nejvíce času volného i pracovního. Není proto od věci ukázat dětem, které dnes převážně znají jen hry počítačové, jak se bavili jejich předkové, kteří neznali dnešní technické vymoženosti a museli čerpat z koloběhu každodenního života.

Dětský taneční projev je velmi jednoduchý v rytmu i v pohybové struktuře a úzce souvisí s dětskou hrou a zpěvem. Děti často ve víru rytmu reagují na různé písňe a říkanky spontánním pohybem. V dětském tanečním projevu nalezneme jak formu individuální, tak formu dvojic, kruhovou a různé formy prolínání řad. Po pohybové stránce je dětský tanec charakterizován kromě tanečních kroků také výskoky nebo třeba tleskáním. K oblíbeným útvarům tanečního projevu patří taneční hra (Měla babka čtyři jabka...).

K útvarům dětského folkloru patří i **dětské muziky**. Ty byly dříve součástí dětských her a zábav. Děti se na ně pečlivě připravovaly, protože při muzice musely tančit jako dospělí, jinak se muziky dospělých účastnily tajně, kdy jejich průběh sledovaly za okny.

Dětské muziky můžeme nazvat jakousi výchovně – taneční průpravou na dospělý život. Takové muziky dnešní děti již neznají. Přesto určitý „výlet“ do nedávné historie zábav dřívějších dětí jim bude jen obohacením představy o tom, jak se dříve žilo.

Důležitým útvarem dětského folkloru je **dětské zvykosloví** (zvykoslovné hry, písňe a obřady). Váže se zejména k výročním zvykům jako je otloukání píšťalek, velikonoční obchůzka s drkači, pletení pomlázek, vánoční koledování apod. Obřady a svátky nikdy v minulosti nebyly výhradně záležitostí dospělých. Děti v nich dříve měly své specifické úkoly např. při vítání jara vynášely Morénu – symbol zimy a smrti. Vynášení Morény se v některých folklorních oblastech dochovalo dodnes.

Esli mi koledy nedáte,
nyjvětčí škodu hned poznáte:
rozbíju hrnce,
žbánky, mēděnce,
pekáče, mísy ha rendlíky,
nebude v čom vařit knedlíky.

Hdo mi dá koledy v štědrosti,
Ten se zas dožije radosti.
Na tomto sjetě
V zimě i v létě
Ježíšek maličký je Pánem,
S tím se chcem těšit vždy Amen.
(Vánoční koleda postřekovská – úryvek)

Nabídka dětského folkloru je pestrým a hojným zdrojem pro pedagogy i vedoucí folklorních souborů. Je mimo jiné také vhodným prostředkem k utváření pevného dětského vztahu ke svému rodišti.

4 Volnočasové aktivity dětí na Chodsku v proměnách času. Zvyky a obyčeje, přežívající díky mimoškolní činnosti dětí do dnešní doby.

4.1. Chodský region - významné území České republiky se staletými folklorními tradicemi, jež se přenáší také prostřednictvím volnočasových aktivit z generace na generaci.

Region Chodsko se nachází na jihozápadě České republiky a je v dnešní době součástí Plzeňského kraje. Jeho dějiny jsou neobyčejně pozoruhodné a pro náš národ významné.

První doklady o přítomnosti lidí v této oblasti pocházejí již z pozdní doby

kamenné (2 miliony-9000 př. n. l.), ale především jsou to nálezy bronzových předmětů z období mladší doby bronzové (1200-900 př. n. l.), nalezené v bezprostřední blízkosti města Domažlice.

Na úsvitě našich dějin tvořily široké, husté a těžko prostupné lesy s močálovišti a bažinami přirozenou hranici českého státu. Již v 10. století, když se Čechy dostaly do kulturního, politického a obchodního styku s nejdůležitějším obchodním i církevním střediskem jižního Německa, s bavorským Regensburgem, vedly tudy těžko prostupným hustým hraničním pralesem z bavorského Regensburgu (Řezno) do Čech dvě velmi důležité obchodní stezky. Tudy museli procházet všichni cizinci přicházející z Bavor do Čech. Zároveň tudy také museli vycházet ze země. Stezky bohužel nesloužily jen k obchodování, ale také ke vstupu nepřátel do naší země. Jako u jiných zemských stezek, tak i zde vznikl velmi brzy pomezí knížecí hrad, zprvu jistě dřevěný, později z kamene, střežící bezpečnost stezek a hájící vstup do země v této zemské bráně v případě válečného nebezpečí. Ochranné území tohoto pomezího hradu tvořily chodské vesnice, rozložené poblíž obou těchto zemských cest. Jejich obyvatelé, Chodové, měli úkol kontrolovat neporušenost hraničních znamení, dbát toho, aby se obchodníci nevyhýbali celní povinnosti v domažlické celnici a v případě válečného nebezpečí bránit záseky v hustém pralese nepříteli ve vpádu do země. Z několika skupin Chodů získali nejprivilegovanější postavení domažličtí Chodové, kteří si udrželi svůj etnický svéráz až do současnosti, kdy je ožívován a úspěšně rozvíjen zejména národopisnými soubory.

Stručně, výstižně a působivě charakterizoval před téměř sto lety chodský lid pedagog a historik Dr. František Žákavec:

Tento chodský lid zachoval zde v samém sousedství Bavor český náš jazyk a ráz. Ten ráz je zde v horské odloučenosti dosud bohudík vydatně zabarven v kmenový a krajový „svéráz“ s osobitými odstíny povahy i zjevu. Jak původně ti zazní v ucho svým zvláštním spádem zpěvnosti chodské nářečí, jak výrazné jsou postavy mužů a jak milé obličejové žen! Vskutku zdatné plémě tu osadili panovníci čeští, je-li pravdivým tvrzení, že tito strážcové hranic byli sem přesazeni z krajín východnějších. Pokud pak ještě nosí svůj starý kroj, bije teprve do očí jejich svérázná odlišnost. Viz mužské dlouhé šerky, veliké širáky, pádnou čakanu, jak chodili oblečení a ozbrojeni chodští královští polo-svobodníci. Viz kroj ženský: ty dávné čepce, černě na bílém vyšívané, i zas dnešní vázání pleny nebo šátku, bělost kypře napěněných rukávů, vysoké pásání sukně pod ňadry, měnicí tak rázovitě obrys postavy, zatím co se červená sukně, plná tuhých

záhybů a na půl krytá květovanou zástěrou, jen houpá při chůzi, kdy se v červených punčochách bystře cestou kmitají štíhlé dívčí nohy. Není divu, že se zvláště výtvarný umělec rád zadívá na tento lid: hned jej zajímají tvary – jak se kroj skládá kolem těla v účinnou drapérii, hned barvy – jak se bílá, červená a černá s pestrostí zástěr a pentlí pořádají ve veselý barevný souzvuk.

Ale svéráz tohoto lidu není jen na povrchu, ve vzhledu tělesném a v kroji. Ti, kdož tento lid studovali a o něm psali, od Němcové a Erbena k Hruškovi, Baarovi a Vrbovi, odhalili v jeho duši mnoho osobitého, přitom ušlechtilého, ano krásného, zvláště pokud trvala neporušena „tradice“ chodská, tj. věrné spojení s minulostí, souvislost synů s otci, dcer s matkami, vděčné přejímání a souladné rozhojňování zásob moudrosti a poesie předků.⁷⁾

Pojednat o Chodsku a vzpomenout, byť jen okrajově, jeho slavné dějinné mezníky - od slavné husitské bitvy u Domažlic, přes hrdinný postoj chodského lidu v obou světových válkách i v dobách míru, by mnohonásobně překročilo rozsah této práce. Proto nadále vycházím pouze z daného tématu a budu se v další části věnovat tomu, jak mimoškolní vzdělávání na Chodsku a zejména v jeho metropoli Domažlicích napomáhá k udržování slavných národopisných tradic.

4.2. Z historie dětských národopisných skupin a souborů na Domažlicku

1. Období let 1872 - 1918

S ohledem na značný časový odstup již pochopitelně nelze podat ucelený a podrobný obraz o činnosti dětských národopisných skupin a souborů, které působily na Domažlicku. O to cennější jsou jakékoli informace o této činnosti, které lze být obtížně a se značným úsilím získat z dobových materiálů a dávno uložených, téměř zapomenutých archívů.

Společnost na přelomu 19. a 20. století se často prezentovala pořádáním různých vlasteneckých večírků, slavností, národopisných a hospodářských výstav i třeba odhalováním pomníků velikánům českého národa. O těchto akcích, na které byly vypravovány početné krojované skupiny z folklorních oblastí Čech a Moravy, často psávaly nejen regionální listy, ale i týdeníky s celostátním dosahem. Jejich dnes již zažloutlé listy často vydávají jedině svědectví o tom, jak chodský folklor, často

představovaný dětskými soubory, pomáhal pozvednout národní povědomí a přispíval k rozvoji vlastenectví. V roce 1872 začal vycházet časopis Posel od Čerchova, Domažlické listy vycházely od roku 1880, omezenou dobu se tiskly i jiné místní noviny a časopisy. Dalším zdrojem jsou dochované kroniky, korespondence, tradované vzpomínky a nejrůznější archiválie.

Jednou z nejvýznamnějších celonárodních akcí druhé poloviny 19. století, která se dotkla citů všech Čechů, bylo (16. května roku 1868) nepochybně slavnostní položení základních kamenů k Národnímu divadlu, které sem byly přepraveny z nejpamátnějších míst českých zemí. Vedle kamenů z Řípu, Radhoště, Vítkova, Vyšehradu a dalších, byl do základů položen také kámen z Čerchova a malířská výzdoba interiérů se mnohokrát dotkla mýtické chodské krajiny. Početná družina krojovaných Chodů, jež se zúčastnila usazení kamene do základů Národního divadla, předvedla i se svými dětmi patrně první veřejné hudební a taneční vystoupení Chodů v Praze. Alespoň v žádných dostupných dochovaných archívech není zmínka o dřívější organizované prezentaci podobného druhu. Za zmínku také zcela nepochybně stojí slavná Národopisná výstava všeslovanská, konaná v Praze roku 1895. V období mezi jejím vyhlášením v roce 1891 až do doby jejího průběhu bylo na česko-moravském území uspořádáno 175 podpůrných národopisných výstav, na kterých převažovaly vystoupení vesnických národopisných skupin, včetně chodských.

Od ledna roku 1884 vycházel v časopise Květy román A. Jiráska "Psohlavci" a zcela mimořádně zapůsobil na českého čtenáře. Nejinak tomu bylo i na Chodsku, kde došlo k posílení zájmu o místní tradice a obyčeje, chodští obyvatelé nabyli na sebevědomí a uvědomění si svého svérázu a kulturní odlišnosti, která zde trvale vystoupila z přehlížené všednosti. A tak se již v roce 1882 na Chodsku začalo vážně uvažovat o vytvoření pamětní desky J. S. Kozinovi a o jejím vsazení na Kozinův statek. V Domažlických listech v čísle 35 z roku 1885 lze nalézt podrobný popis toho, jak 23. července téhož roku prošel početný krojovaný průvod, vedený chodským praporečníkem Matějem Příbkem, který, nad muži oděných do plášťů a v tmavomodrých kazajkách nebo v režných pláštích, žlutých kalhotách s modrými punčochami a obutých do střevíců, nesl rozvinutý bílý prapor se psí hlavou. Nemohla zde chybět ani nazdobená školní mládež. Někdo napočítal přes dvě stě bohatě nařasených sukní s květinovými vzory a bezpočet zdobných čepců těch starších - sezdaných, skrývajících jejich pečlivě sčesané lokny.

„Vyšli hromadně z Domažlic a za bohaté účasti přihlížejících příznivců a za doprovodu četných hudebníků, při tanci a zpěvu českých národních písní, byli nakonec v nedaleké obci Újezd přítomni slavnostnímu odhalení pamětní desky Janu Sladkému Kozinovi. Akce se nadlouho zapsala do místního povědomí a fakticky se stala první větší národopisnou událostí, ze které později a již za dalších sbírek vznikla také myšlenka stavby pomníku „chodského mučedníka“ Koziny.“⁸⁾

V červnu 1886 národopisný soubor, sestavený z mládeže obcí Stráž, Tlumačov a Luženice, vystoupil se svým programem, který s nimi nastudoval lužnický kantor Ondřej Schweiner, na slavnosti Ústřední Matice školské v Praze. Publikum je odměnilo potleskem za předvedení hudebního ztvárnění chodské svatby a stavění máje. Podrobný průběh a seznam účinkujících uveřejnily Domažlické listy ve 27. čísle z roku 1886.

*"Od založení Matice školské v roce 1880 až do začátku I. světové války byly každoročně pořádány v letních měsících na Střelnici v Domažlicích (ale i v jiných obcích Domažlicka) tzv. Matiční dny. Svolávaly je místní odbory Matice školské. Těmto slavnostem zpravidla předcházela průvod městem. V čele jelo banderium (skupina krojovaných mužů na koních, kteří nesli korouhve se svatým Václavem, sv. Jiřím a sv. Martinem), za ním jely kočáry s honorací, které následovalo několik alegorických vozů, dále povozy s krojovanou mládeží, mezi níž nechyběl dudák nebo selská muzika. Potom byla do průvodu zařazena některá z místních dechových hudeb, za ní kráčely školní děti a v závěru ostatní účastníci slavnosti. Na Střelnici byl předváděn dětský program, v němž zpravidla převládala recitace, divadelní scénky, zpěv národních písní a různé lidové a scénické tance. Podobné slavnosti byly pořádány i při jiných příležitostech (výročí spolků, různé sjezdy a srazy, národní slavnosti a podobně)."*⁹⁾

V roce 1893 na Chodsku pobýval Ludvík Kuba, který v oblasti zaznamenával z pověření České akademie věd texty lidových písní a instrumentální prvky. Navázal spolupráci s několika desítkami místních zpěváků a hudebníků, provedl 55 záznamů lidové instrumentální hudby a zapsal 502 písní. Jeho pozornosti neunikla ani akce 16. července roku 1893. To se na hradě Rýzmburku u Kdyně konala slavnost, na které se předvedly krojované děti se svými dosud neobvyklými scénkami a zpěvy.

Roku 1909 v Klenčí pod Čerchovem znázornily děti na matiční slavnosti dožínky, vítání jara a přitom také dovedně tancovaly. Koncem srpna 1909 byl v příhraničním

pensionu "Krásnohorská" v České Kubici předveden chodskou mládeží dožínkový obřad.

V polovině července roku 1913 se do Prahy vypravila asi stočlenná skupinka krojované školní mládeže z chodského Mrákova, Nového Klíčova, Mlýnečku a Pelechen. Děti zpívaly v Riegerových sadech i v Národním domě a mohly si v metropoli se zájmem prohlédnout pamětihodná místa.

Podle národopisce Vladimíra Baiera byly centrem národopisných snah i vlastního dění od 80. let 19. stol. až do 1. světové války především Domažlice s blízkým okolím. Zejména Újezd u Domažlic se stal po odhalení pamětní desky J. S. Kozinovi a pomníku na Hrádku o deset let později vyhledávaným střediskem výletníků a oslav. Dále to byl Draženov, Luženičky, Nevolice, Stráž, Tlumačov, Nový Klíčov a Chrastavice. Organizátory národopisných akcí a dětských folklorních vystoupení byly takové spolky, jako ženské sdružení "Božena Němcová" v Domažlicích, divadelní spolek "Havlíček" a akademický a studentský spolek "Chod", místní odbory Sokola, Klubu českých turistů, Národní jednoty pošumavské, Matice školské, dále řada učitelů a jiných osobností veřejného a kulturního života Domažlicka. A právě učitelé již tehdy dbali na to, aby děti navazovaly na tradice svých rodičů a zábavnou formou za přispění zpěvu a tanců udržovaly zvyky a obyčeje rázovitého kraje pod Čechovem.

2. Období let 1918 - 1945

Období následující po vzniku samostatného československého státu bylo charakteristické značně intenzivním zájmem o trvalé uchování veškerých projevů lidového umění na regionální úrovni. Nejinak tomu samozřejmě bylo i na Chodsku, kde byl nashromážděn celistvě obsáhlý a velmi ceněný národopisný fond tanečního, pěveckého, hudebního, slovesného i výtvarného charakteru.

Již 21. prosince roku 1918 odejela do Prahy vybraná krojovaná skupina z Domažlicka uvítat příjezd prvního prezidenta T. G. Masaryka a 1. ledna roku 1919 přijal od Sokolské jednoty pozvání k návštěvě Domažlic významný národopisný pracovník Dr. Čeněk Zíbrt. Na závěr programu "Dudáckého večera" zatančil sokolský dorost několik lidových tanců. Sokolská mládež a děti z folklorních souborů se od té doby představily společně na chodských pódiiích ještě mnohokrát. Například v březnu 1919 chodské hudební trio, ve složení Jiří Schnabel - dudy, Ondřej Růžek - housle a Josef Podrázský - housle, vyprovázelo sokolský dorost při uvedení chodských přástek

na sokolském večírku. Svoji roli sehrála také skutečnost, že v čele národopisného snažení domažlického Sokola stál opět pedagog - profesor domažlického gymnázia Václav Kramář. Dne 11. května 1919 byla slavnostně do země na Hrádku u Újezda vsazena lípa Svobody. Okázalé národopisné slavnosti předcházela průvod a jízda osmnácti vozů zaplněných krojovanou mládeží. 25. května 1919 město Domažlice zaplnila bujarým veselím studentská rozverná slavnost Majáles v národopisném rázu.

Děti a omladina ovšem nevystupovali jen na pódíích. Záhy se dostali i na filmový pás. V polovině měsíce května roku 1921 byly na Domažlicku pořízeny I. československou filmovou firmou Veteb Film a spol. filmové záběry mládeže, účinkující v exteriérech u Chodova, Trhanova, Petrovic a Babylonu, které byly použity ve filmu "Černí myslivci". V Chodově byla natočena chodská svatba v provedení národopisné skupiny z Újezda.

Dne 24. července 1921 oslavil na Střelnici v Domažlicích 30. výročí svého trvání divadelní spolek Havlíček. Slavnost měla ráz národní a účinkovala při ní také chodská školní mládež a muzika. V květnu roku 1923 v Draženově slavnostně odhalili pomník k uctění obětí I. světové války. Po té následovaly dožínky předvedené domácí a zahořanskou mládeží. Oba dva tradované místní zvyky jevištně zpracoval a se souborem nastudoval farář a spisovatel Jindřich Šimon Baar.

Rok 1926 byl národopisně velmi podstatným, neboť v lednu se na domažlické radnici sešla řada předních osobností kulturního a veřejného vlivu a tato jejich úctyhodná iniciativa nechala vzniknout Sdružení chodského národopisu. V únoru téhož roku se v Klíčově uskutečnil Chodský večer, kde místní školní mládež předvedla "přástky" a "chodskou svatbu". V červenci, již pod patronací Sdružení chodského národopisu, byl v Domažlicích pořádán „Den Chodská“, v jehož průběhu vystoupily v amfiteátru na Střelnici také skupinky školní mládeže z Domažlic a jednotlivých chodských vesnic. Jejich vystoupení posuzovala odborná komise. Skvělá atmosféra celé akce je podrobně popsána v pamětní knize folklorního souboru z Postřekova.

V šesti obcích na Chodsku v té době také působilo Sdružení republikánského dorostu, které pořádalo dětská a mládežnická vystoupení. Na nich se představily soubory z Draženova, Újezda, Postřekova a Pasečnice.

V roce 1930 se na Chodsku natáčel film podle literární předlohy J. Vrby „Boží mlýny“. Při jeho realizaci asistovaly také místní dětské národopisné skupiny. Nejinak tomu bylo i v obdobném případě, kdy zde byl natáčen zvukový film „Psohlavci“.

Dne 9. července 1933 se v Draženově uskutečnila Chodská národopisná slavnost, na níž byla od místní mládeže uvedena představení "stavění máje", "královská jízda", "chodský pastýř" a další. Téhož roku nahrávali na gramofonové desky pracovníci Československé akademie věd průběh a atmosféru chodské svatby. Pečlivou přípravu a odborný dohled nad postřekovskými zpěváky a "malou selckou muzikou" zajišťoval známý národopisec a hudební skladatel Jindřich Jindřich.

Největší regionální národopisnou událostí roku 1933 se stalo odhalení monumentálního pomníku J. Š. Baara s jeho bronzovou sochou v nadživotní velikosti na Výhledech u obce Klenčí pod Čerchovem, kterou podpořilo svou účastí 35 tisíc lidí ze všech koutů Čsl. republiky. Dne 6. července byl v rámci této akce uspořádán v Postřekově Chodský den. Diváci zde mohli přihlížet "chodské svatbě" a "dožínkám". Krojovanou místní skupinu doprovázela tehdy nově vzniklá Kajerova dudácká muzika. Chodského dne se zúčastnila celá řada významných hostů, nejváženějším byl mezi nimi tehdejší předseda vlády Malypetr.

Únor roku 1935 je odborníky na historii chodského regionu považován za pravděpodobný počátek vzniku novodobé tradice veřejných masopustních průvodů v Postřekově. Průvod reje maškar a masek tehdy vyšel od hospody "U chodské stráže" k Matijdlům, kde byl masopust zakopán. Pak následovaly v hostinci voračky, na nichž podle zmínky v tisku, vyhrávaly dvě dudácké muziky. Není na Chodsku jiného svátku, jehož příchod by tak toužebně neočekávaly právě děti. Příprava masek i samotné masopustní veselí, to je věc, na kterou se děti připravují se zaujetím a dlouho před samotným masopustem.

Roku 1938 se na Chodsku opětovně natáčelo. Tentokrát byl zfilmován Baarův román "Křížovou cestou" a do děje byla angažována také krojovaná mládež z Mrákova, Klíčova a Tlumačova.

Letní pouť na kopci Veselá hora nad Domažlicemi v kostelíku na Vavřinečku dne 13. srpna 1939, během níž vystoupily se svými písněmi děti z domažlické školy, se proměnila v manifestaci odporu proti okupaci Československa. Bylo to nejsmutnější vystoupení dětí na chodských pódiiích v celé zdokumentované historii chodského folkloru.

V prosinci 1939 se na Chodsku natáčely scény do filmu "Směry života". Na filmování se podílela také početná skupina školní mládeže - dvaceti chlapců a stejného počtu děvčat. Jejich výstup na filmovém pásu hudebně ozvučila smolovská muzika v čele s bořickým klarinetistou Jakubem Kupilíkem - Polkem.

Na jaře roku 1940, ve spolupráci se Sdružením chodského národopisu, natočila na Chodsku filmová společnost Aktualita dokumentární pořad obsahující několik místních zvyklostí a obyčejů i jedinečné umění lidové tvořivosti. Tak se na celuloid věrně otiskla zdejší mentalita lidí i přírodní scenérie a k tomu se ještě uchovaly postupy výroby krojů a s nimi zvyky vynášení zimy a vítání jara, otloukání píšťalek, drkání, malování kraslic nebo pálení Jidáše, při nichž hlavní roli hrály dětské soubory.

Chodské lidové umění, často vytvářené a osobitě pojaté právě dětmi, se po válce stalo základem nově se obrozující české kultury.

3. Období let 1945 až 1948

Svou činnost brzy po válce obnovila "Chodská družina", která během dalších pěti let své existence předvedla přes tři sta vystoupení po celé republice. Tento soubor Chodsko zastupoval na prvních ročnících folkloristických slavností ve Strážnici, jeho členové se podíleli na vzniku filmů s chodskou tematikou "Chodská rapsodie" (1946) a "Hu nás na Chodsku" (1947), "Z mého života" (1949), gramodesek a rozhlasových pořadů a také se představili na řadě kulturních akcí místního významu.

Také školní mládež silně reflektovala svou sounáležitost k historicky význačnému regionu a svůj poválečný neutuchající mladický elán a nadšení ze znovu nabyté svobody projevovala hromadným vstupováním do nově se tvořících národopisných souborů při Baarově reálném gymnáziu a Sokole v Domažlicích. V krátké době je po sobě následovaly další v Postřekově, Blížejově a ve Stráži při místních základních školách a při "Škole pro ženská povolání" v Domažlicích.

4. Období let 1948 - 1990

Období 1945 - 1950 bylo poznamenáno aktivní činností skupin, které již pracovaly před válkou. Na Domažlicku, ale především na Horšovskotýnsku, které bylo po roce 1945 zčásti dosídleno po odsunu sudetských Němců obyvateli chodských vesnic, vznikly počátkem padesátých let (20. století) jakési folkloristicko - estrádní soubory. Byly složeny převážně z mládeže a zpravidla pod vedením učitelů čerpaly z nápěvů lidových písní, ke kterým byly skládány nové texty. K doprovodu často sloužila harmonika, případně kytara, housle i jiné hudební nástroje. Některé písně tak dostaly charakter tehdy oblíbených "častu-

šek".

O činnosti dětských národopisných souborů na Domažlicku, které tvořily v daném období nedílnou součást národopisných aktivit Chodska nejméně a nejkompaktněji pojednává znalec chodského folkloru, národopisec Vladimír Baier:

"Až po 2. světové válce založila učitelka domažlické dívčí školy Jana Veselá - Černá soubor složený z asi dvaceti děvčat, z nichž se polovina při vystoupeních převlékala do chlapeckých krojů.

Se souborem, který byl v činnosti roku 1949, spolupracoval místní národopisný nadšenec Miroslav Kohout. Doprovázela ho čtyřčlenná dudácká muzika založená v roce 1946 při národopisném souboru domažlického sokolského dorostu. Počátkem padesátých let přišla na tuto již koedukovanou školu učit mladá, hudebně talentovaná učitelka Jarmila Vanišová, později provdaná Černá. Ta potom vytvářela a vedla až do osmdesátých let neustále dětmi obměňované národopisné a pěvecké soubory Na někdejší chlapecké - později rovněž smíšené škole, z níž se od roku 1953 stala zprvu desetiletá, potom jedenáctiletá střední všeobecně vzdělávací škola /gymnázium bylo zrušeno/, se o poválečné krojované pěvecké a občas i taneční a hudební soubory staral, až do konce šedesátých let (dvacátého století) učitel Václav Sladký. Podobně pěvecké a taneční národopisné skupiny vznikly po válce i při základní škole (dále jen ZŠ) v Klenčí p. Č., kde je do začátku padesátých let vedl především ředitel školy Bohumír Hach a po něm na školu přeložený postřekovský učitel Josef März. Asi od poloviny tohoto desetiletí se o ně starala i učitelka Marie Váchalová - Švecová, zpočátku šedesátých let Libuše Šatrová, povoláním knihovnice. Po asi desetileté odmlce tam v roce 1976 vznikl národopisný soubor dětí „Haltravánek“ vedený učitelkami a sestrami Marií Freiovou a Janou Hojdovou. Také v sousedním Postřekově se od poválečných let utvářely dětské národopisné soubory. Jeden z prvních vedl již výše zmiňovaný učitel Josef März a po jeho odchodu do Klenčí pak učitelka Božena Štruncová. Účinně jim v tom pomáhal plzeňský učitel, dudák a spisovatel Jiří Kajer, který před válkou bydlel v Postřekově a vedl tam dospělý národopisný soubor. V polovině padesátých let se tam o dětský soubor krátce staral učitel František Bělohlávek, po něm učitelka Helena Kapicová. Od druhé poloviny šedesátých let potom delší dobu učitelka Marie Čížková. V tomto desetiletí tam úspěšně působil soubor dětí z mateřské školy (dále jen MŠ), vedený učitelkou Miladou Buršíkovou. V Muzeu Chodska byl film zachycující děti z tamních národopisných souborů.

Počátkem padesátých let se v Blížejově vyučující Milada Pučelíková, považovaná za významnou regionální pracovníci, prosadila založení dětského národopisného souboru, který pak v obměnách dětí působil několik let na veřejnosti. V druhé polovině sledovaného desetiletí též vznikl dětský národopisný soubor v Osvračíně, kde ho vedl ředitel Okresního domu osvěty z Horšovského Týna, akademický malíř a dudák Heřman Menza. Zánik horšovskotýnského okresu v roce 1960 zapříčinil i konec většiny tam působících souborů zájmové umělecké činnosti včetně těch národopisných.

V Milavčích vznikl v roce 1955 dospělý i dětský národopisný soubor. Stalo se tak zásluhou již zmiňovaného M. Kohouta, který se v této obci stal tajemníkem národního výboru. Oba soubory zanikly počátkem šedesátých let. V padesátých létech také pracovaly dětské národopisné skupiny při školách v Meclově - tam se o ně staral především učitel a dudák Jaroslav Hvězda, dále v Novém Kramolíně na čele s řídicím učitelem Josefem Houškou doprovázejícím děti hrou na tahací harmoniku a v Tlumačově vedený učitelkou Marií Jančovou a vedoucím dospělého souboru Václavem Dufkem. Na sklonku tohoto desetiletí měli i na Babyloně dětský národopisný soubor vedený ředitelkou školy Steinbachovou.

V padesátých a šedesátých létech vznikaly na Domažlicku - většinou jen na krátkou dobu a k určitým významným příležitostem - i další dětské národopisu se věnující skupiny. Bylo to v Bělé n. R. pod vedením učitelky Arnoštky Fritzenové-Kreutzerové, v Hostouni s učitelkou Věrou Vaštovou, v Poběžovicích, kde řídil řadu let velký krojovaný pěvecký soubor, občas se věnující i lidovým tancům a tradičním zvykům, učitel a spisovatel Jiří Pelikán, v Horšovském Týně vedený ve spolupráci s ředitelkou LŠU Libuší Strádalovou, školním inspektorem Ivo Švíglerem, ve Staňkově při internátním dětském domově na čele s jeho ředitelkou Marií Žákovou, ve Kdyni spravovaný učiteli Václavem Vilímcem a Františkem Märzem, ve Stráži, Draženově a Újezdě vedené řídicími učiteli Josefem Ouřadou, Josefem Selnarem a Jakubem Cvačkou i jinde.

Také v sídlech národních výborů s matričními obvody často působily při "vítání občánků", "zlatých svatbách" i jiných světských obřadech organizovaných Sbory pro občanské záležitosti, vystupovaly dětské národopisné skupiny místních škol.

V šedesátých a sedmdesátých létech v Mrákově občas působily, v péči ředitele školy V. Vilímce i jiných pedagogů, národopisné skupiny využívané zejména při každoročně v létě pořádaných Chodských hyjtách. Na počátku osmdesátých let /1982/ se ujaly dvě členky dospělého národopisného souboru, Marie Johánková a Anna

Kústová, které pak s dětmi pravidelněji nacvičovaly různé scénky a zúčastňovaly se s nimi i jiných větších národopisných slavností - zejména Chodských. V roce 1984 se jich ujala další členka dospělého souboru Helena Heidlerová a soubor si dal jméno "Mráček". V roce 1989 se k němu vrátila M. Johánková. V osmdesátých létech v Mrákově příležitostně působila i skupina krojovaných dětí MŠ vedená ředitelkou Hanou Frčkovou - Rätzovou.

Na začátku sedmdesátých let vznikl a několik let působil při domažlické LŠU větší národopisný soubor dětí doprovázený vlastní kapelou a vedený pedagogy školy Vlastou Bělenskou a Jiřím Konrádym. K renezanci podobného souboru došlo až v polovině let devadesátých pod vedením učitelky Martiny Hánové. Ten při ZUŠ působí zásluhou učitelky Ivany Řezníčkové a po ní ředitelky Jiřiny Holoubkové až do dnešních časů.

V první polovině sedmdesátých let asi tři roky veřejně vystupovala i malá národopisná skupina ustavená ředitelem ZŠ v Havlovicích Vlastimilem Dřímalem. V polovině sedmdesátých let vznikl při MŠ v Domažlicích malý souborek složený ze čtyř až šestiletých dětí. Starala se o něj asi dva roky učitelka školky Eva Ebenstreitová. Po několika létech na její zkušenosti navázala další učitelka MŠ Miluše Konrádová, soubor obnovila a pojmenovala "Chodováček". V první polovině osmdesátých let přinášel mnohým radost i spáňovský národopisný soubor složený převážně z dětí rodičů účinkujících v dospělém mrákovském souboru. V té době také asi tři roky úspěšně vystupoval stejně zaměřený soubor dětí z Loučima vedený učitelkou Marií Mrázovou a doprovázený hrou na tahací harmoniku.

...Jmenované soubory často vystupovaly bez dudáckých muzik. K tanci si děti zpívaly, někdy je hrou na housle či harmoniku doprovázeli jejich vedoucí, jinde jim hráli dětské dudáky učící se tomuto kumštu v domažlické LŠU - dnes ZUŠ. Se soubory z okresního města (Domažlice) hrávaly i dětské dudácké muziky.

Na přelomu sedmdesátých let měli své dětské kapely i Mrákovští a Postřekovští. Duo ve složení dudy a housle vyhrávalo dětem klenečského "Haltravánku". Některé dětské soubory si na významná vystoupení, k nimž patřily Chodské slavnosti či různá okresní družstevní či mírová shromáždění, zjednávaly dospělé dudácké muziky - především Frišholcovu z Trhanova, Menzovu z Horšovského Týna a Tomajerovu ze Kdyně. Soubor „Chodováček“ doprovázela čtyřčlenná dospělá kapela s harmonikou vedená klarinetistou Antonym.

Do roku 1990 předváděly děti souborů z mateřských škol většinou písničky, pohybové hry uplatňované při jejich školní výchově ("Zlatá brána" , "Křepelka", "Šla Nanyňka", "Na hada" i jiné). Děti ze souborů základních škol pak, kromě základních přísunných či poskočných kroků, různých úklon a vyšlapávaného otáčení, zpívaly a tancovaly v jakýchsi blocích jednodušší lidové tance jako 2/4 obkročák, 2/4 či 3/8 párové kolečko, skupinový tanec "Vokolo", polku a valčík /Sousedskou/. Méně Lotyšku, Manžestr, Třasák, Mateník, Sýkorku, Ševcovský tanec a Strašák, ojediněle Řezanku, Rejdovačku nebo Šlapák. Dosti hojně se tancovala Špacírka, výjimečně dvojtanec "Selát". A také taneční hry "Míl jest Hadam" a hru Na muzikanty. Dětské soubory rovněž uváděly rozličné zvyky z předvánočního a vánočního údobí včetně zpěvu koled s fanfrnochem, vynášení zimy ze vsi a vítání jara /"líta"/, velikonoční "drkání" /"klepání"/, pomlázku, otloukání píšťalek, pohůnčí slavnost "Pišvonc", hry chlapců na pastvě doplněné ručními pracemi a halekáním, letní dívčí činnosti s názvem "Trávníčky" i jiné obyčeje. Občas předváděly dětské hry "Na hastrmana", "Na vlka", "Na hlídače", "Přelevání máslíčka", "Tratárky", "Kolo, kolo mlyjncký" a další, doplněné mnohými rozpočítadly, říkadly či posměšky jmen." 10)

Z dobových materiálů a studií, uložených v domažlickém Muzeu Jindřicha Jindřicha, vyplývá, že dětské soubory měly odedávna na Chodsku své nezastupitelné místo. Představovaly se samostatně i jako součást programů souborů dospělých zpěváků, tanečníků a muzikantů. Vystupovaly v dobách rozkvětu regionu, těšily srdce svých věrných posluchačů a pozvedávaly jejich ducha také v temných dobách našeho národa. Vždy byly a jsou nevyčerpatelnou studnicí a čerstvým proudem mládí, vlévajícím živou vodu do někdy stojatých vod skomírajících souborů. Proto je jejich existence tak důležitá i pro dnešek.

Základní umělecká škola v Domažlicích a dětské folklorní soubory v Mrákově a Postřekově jsou dnes pokračovateli slavné tradice vychovatelů dětí a mládeže k tradičním hodnotám - tanci a hudbě svého regionu.

4. 3. Aktuální situace v oblasti mimoškolního vzdělávání v chodském regionu.

V chodské metropoli Domažlicích jsou dvě základní školy, které umožňují poznatky získané ve škole dále rozvíjet v mimoškolních činnostech.

Jednou je **Základní škola Komenského 17**, sídlící v historických budovách při hlavní domažlické ulici, vedoucí souběžně s náměstím, vedle bývalého domažlického

pivovaru. Více než sto let staré budovy v samém středu města (bývalé školy "chlapecká" a "dívčí") byly původně odděleny několika domy, z nichž v jednom se narodil a žil chodský spisovatel Karel Matěj Čapek Chod. V roce 2003 se škola dočkala sportovní haly a venkovních hřišť na pozemcích za školními budovami.

Tato základní škola, která je příspěvkovou organizací Města Domažlice se samostatným právním subjektem od roku 1994, má kapacitu 1050 žáků a školní družinu navštěvuje kolem 120 dětí. Na škole momentálně plní povinnou školní docházku 725 žáků 1. i 2. stupně, průměrná naplněnost tříd se pohybuje okolo 25-26 žáků. 1. stupeň je pětiletý, výuka ve všech ročnících probíhá podle vzdělávacího programu "Obecná škola". Rozložením do pěti ročníků je učivo více přiměřené věku žáků a vzniká prostor pro procvičování, praktické činnosti a přizpůsobení se schopnostem žáků. Výuka cizího jazyka začíná ve 4. ročníku, děti si mohou zvolit německý, anglický, francouzský nebo ruský jazyk.

Výuka na 2. stupni probíhá podle vzdělávacího programu "Základní škola", který umožňuje značnou diferenci formou volitelných předmětů od 7. ročníku. Volitelné předměty si žáci vybírají podle svého zájmu a nadání, ty jsou pak zařazovány do učebního plánu školy podle počtu žáků a možností. Zájmové kroužky:

informatika

sborový zpěv

odbíjená dívky

filatelistický kroužek

chovatelský kroužek

Druhou domažlickou školou je **Základní škola Msgre. Bohumila Staška**, pojmenovaná po knězi, který na Chodsku působil za 2. světové války a za své vlastenecké postoje (zejména pro svoje protiprotektorátní vystoupení při bohoslužbě v rámci Vavřínecké pouti), byl Němci vězněn v koncentračním táboře. Tato škola je počtem žáků přibližně o polovinu menší, navštěvuje ji kolem čtyř set dětí. Z hlediska mimoškolního vzdělávání nabízí žákům celou řadu různých aktivit a kroužků. Poznatky, získané ve škole, mohou děti dále rozvíjet v mimoškolních činnostech:

Ekoprogram pro žáky osmých tříd

Žáci 8.B a 8.C se 9.10.2008 zúčastnili ekologického výukového programu ve středisku LBU Zentrum für Mensch und Natur ve Furth im Wald. Seznámili se s

některými tématy z naší přírody a projdou zážitkovými aktivitami v rámci získávání zkušeností v oblasti ochrany přírody a ekologické výchovy.

Geologická exkurze

Žáci devátých ročníků se v rámci výuky přírodopisu zúčastnili 24. 9. 2008 geologické exkurze do Národní přírodní rezervace SOOS a Mariánských Lázní. V SOOSu prošli naučnou stezkou v přírodní rezervaci s mokřadními společenstvy, kde jsou dodnes patrné doprovodné jevy sopečné činnosti - bahenní sopky, vývěry plynů a par, minerálních vod, usazeniny solí... Navštívili muzeum vývoje života v pravěku, muzeum místní fauny a flóry a záchranou stanici dravců. V Mariánských Lázních se v geologickém parku seznámili s nerosty a horninami z oblasti Slavkovského lesa a zkoumali složení minerálních vod.

Kmotři zvířete plzeňské ZOO

Žáci 8.A třídy od loňského školního roku sponzorují výra afrického ze ZOO Plzeň. Přispěli mu na celoroční výživu. Letos opět chystají podobný čin, uvažují o kmotrovství krajty královské. V květnu 2008 se zúčastnili za odměnu návštěvy ZOO s průvodcem, kde se dozvěděli mnoho zajímavého o životě zvířecích obyvatel ZOO.

M.R.K.E.V.

Škola je členem sítě škol zabývajících se ekologickou výchovou M.R.K.E.V. (metodika a realizace komplexní ekologické výchovy). Soustavně usiluje o kvalitní a trvale se zlepšující zařazení ekologické (enviromentální) výchovy do výuky i do celkového života školy ve smyslu Státního programu EVVO.

Mimoškolní aktivita v oblasti folkloru a národopisu se zde ve větší míře nepraktikuje patrně proto, že především pro tento účel byla v Domažlicích roku 1952 založena Lidová škola umění, nyní působící pod názvem **Základní umělecká škola (ZUŠ)**. Od samého vzniku se těšila velkému zájmu dětí, hned první rok její existence ji navštěvovalo 110 žáků. Prvním ředitelem se stal, na Chodsku známý muzikolog a pedagog, Jaromír Jindřich.

Základní umělecká škola Domažlice nabízí žákům možnost seberealizace v těchto čtyřech hlavních oborech:

- * Literárně dramatický obor
- * Hudební obor
- * Taneční obor
- * Výtvarný obor

Literárně dramatický obor se u dětí na Chodsku těší tradičně velké oblibě. Dramatická výchova je v Základní umělecké škole Domažlice chápána v souladu s obecnou definicí jakožto výchova a rozvoj jednotlivce jako osobnosti v oblasti osobnostní, sociální a dramatické. Přičemž jádrem všech činností směřujících k tomuto rozvoji je dramatická hra, která rozvíjí:

- Dětskou obrazotvornost, tvořivost, rytmické cítění, prohlubuje dovednosti mluvní i pohybové.
- Cvičeními a dramatickou hrou rozvíjí sociální komunikaci a kontakt ve skupině i mezi jednotlivci, smysl pro naslouchání druhým a vzájemné porozumění - empatie.
- Dramatickou hrou, na které je tato výchova založena a jejím působením na jedince v kolektivu, se stává jedinec osobností chováním svobodnější, samostatnější a kreativnější.

Dítě si osvojuje v praktických dovednostech tolerantní jednání skrze poznávání sama sebe, tvořivého myšlení a jednání ve všech oblastech uměleckého směru (literárně-dramatický, pohybový, výtvarný, hudební).

Hudební obor se v této škole vyučuje v mnoha podobách. Kromě sólového zpěvu, sborového zpěvu a hudební nauky se tu vyučuje hra na čtrnáct druhů hudebních nástrojů (dudy, akordeon, bicí, keyboard, housle, klarinet, klavír, kontrabas, kytara, příčná flétna, viola, violoncello, zobcová flétna, žest'ové nástroje). Většina učitelů jsou známé chodské osobnosti folklorního života, nejlepší sóloví hudebníci a zpěváci z národopisných souborů. Například vyučující na dudy a klarinet Vlastimil Konrády je posledním ze slavného rodu Konrádyovců, proslaveného výrobou dud a hrou v Konrádyho dudácké muzice. Stejně nástroje vyučuje i další známý chodský dudák Josef Kuneš, působící v Domažlické dudácké muzice a v hudebním uskupení Chodská vlna, které často hostuje v mnoha zemích Evropy i v zámoří. Takoví pedagogové jsou pak dětem přirozeným vzorem. Navíc oba také před léty absolvovali tuto školu. Dětem

názorně předvádějí, jak se mohou svojí pílí a houževnatostí vypracovat až na pozice uznávaných, známých a úspěšných muzikantů.

Taneční obor byl na Základní umělecké škole otevřen už v roce 1956 v počtu 72 žákyň a žáků. Jen s minimálními přestávkami jednoho či dvou let probíhá výuka nepřetržitě. Mnoho zájemců navštěvovalo taneční obor ve 2. polovině sedmdesátých až do začátku osmdesátých let, kdy tanečnímu umění vyučovala Věda Hojdysová. Poté nastoupila Hana Kováčsová a poté ji vystřídala členka baletu divadla J. K. Tyla v Plzni Bohumila Mejcharová. Externí učitelkou byla JUDr. Radomíra Anderlová. V současné době vyučuje TO Václava Brettschneiderová (žákyně Vědy Hojdysové, trenér a porotce II. třídy tanečních sportů a absolventka TCP Praha – taneční pedagogika). V ZUŠ Domažlice je nyní 88 žáků, kteří prezentují taneční obor na soutěžích a nejrůznějších kulturních akcích. Děti, které vydrží se své taneční zálibě věnovat i nadále, doplňují taneční sekce národopisných souborů z Mrákova a Postřekova.

Velkou tradici má na Chodsku i **výtvarný obor**. Díky bohaté staleté historii výroby keramiky na Chodsku i současným možnostem, umožňujícím moderní tvorbu i školní mládeži, je o tento obor veliký zájem. Proto má i své odloučené pracoviště v samotném srdci horního Chodska v Klenčí pod Čechovem. Je členěn a organizován podle věkových skupin dětí.

Organizace výtvarného oboru (VO):

- Přípravný ročník výtvarného oboru (1. a 2. třída ZŠ)
ukončen postupovou zkouškou do 1. ročníku VO ZUŠ
- I. cyklus - 1. až 7. ročník (3. až 9. třída ZŠ)
ukončen závěrečnou prací
- II. cyklus - 1. až 4. ročník (věkově odpovídající studentům střední školy)
ukončen závěrečnou prací
- Rozšířené vyučování - pro žáky, připravující se na střední nebo vysoké školy
výtvarného zaměření

Hlavní cíle výtvarného oboru (VO ZUŠ):

Pomocí tvořivých procesů dosáhnout u žáků:

- Úrovně sebevyjadřování
- Estetické cítění
- Rozumové a citové hodnocení skutečností a jevů
- Citlivé pochopení výtvarného umění

VÝSTAVY VO ZUŠ ZA POSLEDNÍ DESETELETÍ:

ROK 2009 - Vánoční výstava v Knihovně B. Němcové

"Prosincové krabičkové štěstí"

Zima 2008/2009 - výstava ZUŠ Domažlice

"Loutka očima dětí" - muzeum Chodska - Chodský hrad

Rok 2008, prosinec - výstava VO ZUŠ Domažlice

"Za oknem hřeje nás pohádka", Knihovna B. Němcové

Rok 2007 - výstava "PROPLOUVÁNÍ ORIENTEM"

výtvarné setkání s odlišnou kulturou - výstavní síň ZUŠ

Listopad 2006 - výstava VO ZUŠ Domažlice

"Japonsko - vnitřní kázeň a jednoduchost", Knihovna B. Němcové

Rok 2006 výstava VO ZUŠ Domažlice projekt KÚŇ

ochoz Chodského hradu

Rok 2005 výstava ZUŠ Domažlice "PODZIM"

podzimní čas z různých pohledů dětí, Knihovna Boženy Němcové Domažlice

Rok 2005 výstava VO ZUŠ Domažlice

v rámci projektu FAHRE - výstavní síň, budova ZUŠ Domažlice

Rok 2004 výstava "PO MOŘI AŽ DO AFRIKY"

odloučené pracoviště Klenčí pod Čerchovem

Rok 2004 výstava VO ZUŠ Domažlice s účastí Waldschmidtschule z Eschlkamu SRN

výstavní síň Muzea Jindřicha Jindřicha Domažlice

Rok 2002 výstava k 50. výročí založení ZUŠ Domažlice

Muzeum Jindřicha Jindřicha v Domažlicích

Rok 2000 výstava VO ZUŠ Domažlice

Eschlkam, SRN

Rok 1999 výstava VO ZUŠ Domažlice

Knihovna Boženy Němcové, Domažlice

Na Chodsku působí také pětadvacetičlenný **Dětský národopisný soubor Mráček** z chodské vesnice Mrákov. Je součástí mrákovského folklorního souboru a zúčastňuje se každoročně řady folklorních festivalů. Vystupuje také v sousedním Bavorsku, na Moravě i v Praze. V našem hlavním městě se představuje s obrovským úspěchem přibližně každé dva roky na Pošumavských věnečkách v Národním domě. Pošumavské věnečky se v Praze pořádají bezmála 75 let a jsou tedy nejstarší folklorní akcí svého druhu v Praze. Pořádá je Sdružení rodáků a přátel Chodska a Pošumaví - Psohlavci v Praze (www.chodovevpraze.cz) ve spolupráci s Folklorním sdružením České republiky. Členy dětského souboru jsou převážně žáci ze Základní školy Mrákov, střediskové obce dolního Chodska. Mráček se dělí do dvou tanečních skupin - 1. dětí z 1. stupně ZŠ a 2. dětí ze 2. stupně ZŠ. Každá vystupuje se samostatným tanečním programem. Děti mají chodské kroje a jejich repertoár sestává výhradně z chodských písní a tanců. Po ukončení základní školy děti přecházejí do velkého souboru dospělých a přirozeným způsobem tak doplňují jak jeho taneční sekci, tak dudáckou muziku. Národopisný soubor Mrákov od padesátých let minulého století často vystupuje nejen na domácí scéně v rámci Chodských slavností či Chodského bálu, ale také v mnoha zemích Evropy.

Rozhodující vliv na úroveň a kvalitu mimoškolního vzdělávání na Chodsku má, spolu se Základní uměleckou školou Domažlice, **Dům dětí a mládeže DOMINO Domažlice (DDM)**.

Z hlavních úkolů Domu dětí a mládeže DOMINO Domažlice na školní rok 2009 / 2010:

Zaměření a obsah činnosti tohoto zařízení vychází ze školského zákona č.561/2004 Sb., s ním souvisejícími zákony č. 562,563/2004 Sb, příslušnými vyhláškami č. 74/2005Sb. o zájmovém vzdělávání, č.75/2005 Sb. o rozsahu přímé práce pedagogických pracovníků, z vyhlášky MŠMT ČR č.432/92 Sb. o střediscích pro volný čas dětí a mládeže, vychází ze Souboru pedagogicko-organizačních informací pro školy a školská zařízení pro příslušný rok, především v oblasti organizace celostátně vyhlášených soutěží a přehlídek dle vyhlášky č.55/ 2005 Sb. a ze školního vzdělávacího programu DDM.

Při veškeré výchovně vzdělávací činnosti musí být dodržovány příslušné právní normy, směrnice a pokyny nadřízených orgánů. Budou využity veškeré pedagogické zásady, směřující k účelnému využití volného času dětí a mládeže na základě dobrovolnosti, aktivity a seberealizace.

Pracovníci budou ve své přímé práci směřovat k naplnění svého poslání - pedagog volného času, budou vhodně naplňovat veškerý volný čas žáků a studentů především v době mimo vyučování, to je odpoledne, o sobotách a nedělích a vedlejších i hlavních prázdninách.

Hlavním úkolem celého pedagogického sboru bude příprava široké nabídky aktivit, splňujících požadavky a přání široké rodičovské veřejnosti – s důrazem na kategorii dětí a mládeže /6-18 let/, hledat nové atraktivní formy práce ve všech oblastech. Připravovat zájmové vzdělávací akce s aktivní účastí všech přítomných. Větší pozornost je třeba věnovat neorganizovaným dětem a mládeži a zapojení celých rodin do nabízených aktivit.

Plán zohledňuje zkušenosti a závěry z minulých let, čerpá z konkrétního hodnocení školního roku 2008/2009.

VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍ ČINNOST:

1.Zájmová činnost pravidelná: zahrnuje práci zájmových kroužků, klubů, souborů

- zachovat stávající počet zájmových útvarů (ZÚ) /40/, důraz na ZÚ pro mládež, ZÚ zejména v době mimo vyučování
- podstatně zvýšit členskou základnu - kategorie ZŠ, SŠ a VOŠ
- respektovat požadavky veřejnosti
- v ZÚ sledovat úroveň výchovně vzdělávací práce, plnění plánu práce,
- sledovat průměrnou docházku zapsaných
- získávat nové externí pracovníky
- zabezpečovat dobré materiálně technické podmínky pro činnost ZÚ
- práci v ZÚ umožnit dětem celého okresu - podle požadavků ZŠ i škol speciálních
- pro činnost využívat plně prostory domu, pro sportovní ZÚ zabezpečit tělocvičny a učebny škol.

2. Příležitostné činnosti zájmového vzdělávání:

besedy, exkurze, přednášky, kulturní, sportovní, rekreační a zábavné akce, poznávací výlety, vycházky, jednorázová školení, semináře, soutěže, přehlídky, vystoupení.

- připravit bohatou nabídku těchto aktivit, zapracovat do harmonogramu
- s předstihem informovat o aktivitách veřejnost prostřednictvím letáků, plakátů, Zpravodaje, Informátoru či článků v regionálním tisku
- rozšířit akce sportovního a turistického charakteru,
- pobytové akce v přírodě, moderní netradiční sporty...
 - připravovat víkendové akce pro rodiče s dětmi k posílení rodinných vazeb a získávání aktivistů
- pravidelně připravovat víkendové i vícedenní akce o sobotách a nedělích

3. Další činnosti zájmového vzdělávání:

a/ Osvětová a informační:

- akce v rámci prevence rizikového chování
- hledat nové formy činnosti na pomoc proti všem negativním jevům /drogy, šikana /
- výchovně vzdělávací programy pro ZŠ a SŠ /regionální zvyky a tradice,
akce Dětský den bez úrazů, zdravotnická osvěta

b/ Individuální :

- individuální práce s talenty, příprava na talentové zkoušky na SŠ,

- speciální činnosti pro účastníky zájmového vzdělávání - keramické a kreativní dílny, doučování, poradenství, akce v oblasti environmentální výchovy.

4. Prázdninová činnost:

Úkoly:

- na krátkodobé vedlejší prázdniny (podzimní, vánoční, pololetní a velikonoční) připravit nabídku akcí v přírodě i dílny tvořivosti*
 - na jarní a letní prázdniny zabezpečit dlouhodobé i krátkodobé rekreační pobyty a příměstskou činnost*
- důraz klást na letní soustředění zájmových útvarů jako pokračování celoroční práce*
- dodržovat příslušné vyhlášky a směrnice pro zotavovací akce*
- veškeré vícedenní pobytové akce, motivovat, připravovat celotáborové hry*

5. Soutěže vyhlášené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT ČR):

- zabezpečit všechna školní i okresní kola soutěží a přehlídek vyhlášených MŠMT ČR podle Souboru pedagogicko-organizačních informací pro školy a školská zařízení na škol. r. 2009 /2010*
 - respektovat pokyny a požadavky OŠMS KÚ Plzeňského kraje, úzce spolupracovat se Střediskem služeb školám Plzeň*
 - zabezpečit dobrou spolupráci s okresními garanty okresních kol*
 - dodržovat vyhlášku k organizaci a financování soutěží č.55/2005 Sb.*
 - na závěr škol. roku zpracovat pro školy přehled o účasti a umístění ve školních i okresních kolech, spolu s připomínkami k soutěžím a vyhodnocení škol*

6. Kontrolní a řídicí činnost:

Sledovat:

- úroveň dosahovaných výsledků ve všech formách činnosti*
- koncepčnost v plánování, přípravách, hodnocení všech aktivit*
- zavádění nových forem práce, netradičních prvků, využívání audiovizuální techniky*
- profesionální úroveň pedagogických pracovníků domu*
- snaha o zvyšování odbornosti*
 - hospitační činnost u vedoucích zájmových útvarů*

- úroveň veškeré dokumentace DDM, archivace
- efektivní využití pracovní doby
- úsporné využívání materiálu, šetření energií
- práce s externími pracovníky
- práce s garanty odboru kultury

K tomuto účelu využívat pedagogických a provozních porad, konzultací s externími pracovníky.

7. Kontakty s dalšími institucemi:

Ú k o l y :

- spolupráce se všemi školskými a kulturními a sportovními zařízeními okresu /muzea, knihovny, školská zařízení, redakce, organizace, svazy, obecně prospěšné společnosti, které pracují s dětmi a mládeží /
 - získávání sponzorů za účelem zabezpečení materiálu i financí pro rozvoj činnosti
 - a zabezpečení nákladných akcí
- spolupráce s AISIS
- Město Domažlice, MKS, Galerie, KBN, Infocentrum

8. Propagační a ediční činnost:

Ú k o l y:

- spolupracovat s regionálním tiskem, průběžně informovat o práci DDM
- vydávat vlastní informační tiskovinu DOMINÁTOR, pravidelně přispívat do Zpravodaje a regionálního tisku - Domažlický deník, Domažlicko, Rozhledy...
- rodiče a veřejnost informovat pomocí letáků, plakátů, pozvánek
- zlepšovat úroveň veškeré dokumentace domu, archivace
- využívat technické zázemí DDM k pořizování fotodokumentace a videozáznamů - digitální fotoaparát a videokamera
- udržet výzdobu DDM na stávající dobré úrovni
- doplňovat průběžně www stránky
- přispívat do stránek www.Idomazlice.cz

9. Sebevzdělávání :

Úkoly:

- *povinností každého pedagogického pracovníka je splnění požadovaného předepsaného vzdělání podle zákona č.563/2004 Sb.§17,22 a 32 - kvalifikace - pedagog volného času*
 - *využívat ve své práci znalosti na PC k požadované úrovni předkládaných materiálů*
 - *ke zvyšování odbornosti využít nabídky Krajského centra vzdělávání Plzeň, zejména kurzů v dopoledních hodinách*
 - *shromažďovat a rozšiřovat veškerý dostupný metodický materiál*

Snahou všech pracovníků bude růst členské základny DDM, zajištění kvalitní, výchovně vzdělávací práce, efektivnost každé připravené aktivity a dobrá prezentace zařízení na veřejnosti. 11)

Z hlavních úkolů tohoto zařízení vyplývá, jaký rozsah a tedy i dopad v dané oblasti má. Při pohledu do harmonogramu akcí můžeme zaznamenat pestrou škálu činností, ve kterých se děti mohou realizovat. Vedle těch, které přijímají víceméně pasivně - návštěvu kina nebo návštěvu divadelního představení, je většina činností zaměřena na vlastní tvůrčí aktivitu dětí. Pokud bychom se měli zaměřit na to, jak Dům dětí a mládeže DOMINO vede děti k výchově na bohatých tradicích tohoto regionu a jak učí děti činnostem, které zde přetrvávají celá pokolení, můžeme vycházet z metody činnosti dětí v tomto zařízení v dimenzi křesťanského kalendáře. Některé dávné zvyky a obyčeje dávno odvál čas, jiné přežívají dodnes. Na Chodsku je pro děti stále naprosto běžné vypravit se v přestrojení do masopustního průvodu nebo s pomlázkou obcházet v partě kluků náves a koledováním si vyžádat malovaná vajíčka. Dům dětí a mládeže DOMINO i Základní umělecká škola Domažlice je k tomu, často ve spolupráci s rodiči, skvěle připraven. Zatímco v Lidušce (na Chodsku stále zažitý název pro Lidovou školu umění, přejmenovanou v roce 2002 na Základní uměleckou školu Domažlice) se děti naučí zpívat a hře na dudy, klarinet i třeba na housle, v DDM DOMINO si mimo jiné osvojí umění výroby kraslic, pletení pomlázek i výroby draků.

Tak se mohou smysluplně připravovat na křesťanské svátky se vším, co k tomu v místní staleté tradici patří.

4.4. Křesťanský rok - zvyky a obyčeje udržované dodnes dětmi na Chodsku.

Veškeré kulturní dění na Domažlicku bylo a do jisté míry ještě je dáno církevním rokem. Obyvatelé zdejšího regionu vždy vynikali opravdovou zbožností, čehož důkazem jsou četné kaple, kostelíčky a mnohá poutní místa v okolí.

Všechny místní zvyky, obyčeje, slavnosti a zábavy se v mnohém shodují se zvyky známými i jinde. Téměř při všech společenských událostech se zpívá a hraje hudba.

Pouť v Domažlicích se stejně jako i jinde slaví podle patrona, kterému byl zasvěcen kostel nebo kaple. V neděli po 10. srpnu se koná Vavřinecká pouť na Veselé hoře nad Domažlicemi u kostelíku sv. Vavřince. Toto datum je také neodmyslitelně spojeno s největší folklorní událostí v Domažlicích - s Chodskými slavnostmi.

Chodské slavnosti jsou také velkou příležitostí pro děti, aby předvedly před publikem z celé republiky i sousedního Bavorska, co se naučily v rámci mimoškolního vzdělávání v oblasti hudby, písní a tanců. Na pódiu na náměstí u městské brány každoročně (zpravidla v sobotu dopoledne) zahajuje přehlídku dechových hudeb Dechový orchestr Základní umělecké školy Domažlice pod vedením známého chodského pedagoga Huřtáka. Z tohoto orchestru se po dlouhá desetiletí rekrutují nejlepší hudebníci do známých chodských dechových hudeb, jako je Horalka, Dupalka, Vrchovanka, Domažličanka, nebo do dudáckých muzik při národopisných souborech Mrákov a Postřekov.

Na pódiu pod Chodským hradem zase vystupují krojované děti ze souboru Mráček. O něco později je lze vidět, jak tančí po bohoslužbě na pódiu u kostelíka na Vavřinci. Následujícího dne se pravidelně zúčastňují hlavního klenotnicového folklorního programu v amfiteátru domažlického letního kina. Při posledních Chodských slavnostech v srpnu 2009 jim spolu se stovkami dalších nadšených diváků tleskal i prezident republiky, který slavnosti navštívil.

Velkým svátkem bylo, zejména dříve, také posvícení. Obvykle začínalo v sobotu večer a končilo v úterý ráno. V kostele probíhalo dopoledne kázání se mší svatou a odpoledne požehnání. V Domažlicích bylo posvícení dvoje, jednak děkanské na Narození Panny Marie (8. 9.) a městské v neděli po děkanském. Mezi tradiční pokrmy

patřila pečená husa nebo kachna s knedlíkem a zelím, vepřová pečeně a velké kulaté koláče s tvarohem, povidly a mákem zdobené mandlemi a rozinkami. Tyto typické koláče byly roznášeny příbuzným a známým před posvícením jako pozvánka na nedělní slavnost. Od nedělního odpoledne se konal posvícenský bál, který končil až v pondělí ráno. Na Chodsku se tato tradice dodnes dodržuje. Role dětí při tomto svátku spočívá hlavně v pomoci maminkám při zdobení chodských koláčů a jejich ochutnávání. Dětské pěvecké skupiny také někdy zahajují svým vystoupením posvícenecký bál.

Přestože listopadové dny spolu obvykle přináší pochmurné počasí, nevlídno a brzkou tmou, na den Všech Svatých 1. 11. a na den Památky zesnulých (dušiček) 2. 11. lidé více než jindy navštěvují hřbitovy, vzpomínají na své blízké a zdobí místa jejich posledního odpočinku věnci, květinami a zapálenými svíčkami. V kostelech se konají pobožnosti za duše zemřelých. Děti z chodských vesnic doprovázejí rodiče do kostela na bohoslužby a některé z nich, ty které ve volném čase chodí na hodiny náboženství, asistují (ministrují) knězi při mši.

Krátce na to, 11. listopadu, je svátek sv. Martina. Druhý čtvrtek po svatém Martinu se v Domažlicích konal hlavní trh. Kramáři přijížděli den nebo dva před zahájením trhu. Obchodování se účastnili také sedláci, kteří prodávali pekařům a mlynářům obilí. Prodávali také brambory, ovoce a zeleninu. Ve čtvrtek v devět hodin ráno zabubnoval policajt a vztyčil na náměstí plechovou červenou korouhvičku na znamení, že trh začíná. Během jarmarku se celé náměstí zaplnilo krámky kramářů, cukrářů, perníkářů, ševců, hrnčírů, košíkářů, krajkářů, kožešníků, provazníků, bylinkářů, obchodníků s látkami a dalším zbožím. Večer se konala tzv. selcká muzika, na které hrála chodská hudba. To byl téměř poslední bál před adventem. Na domažlickém náměstí se dodnes dochovala tradice trhů. Ty se ale dnes konají každou středu a k mání jsou vedle nejrůznějších výtobytků moderní doby také produkty uměleckých řemesel, včetně tradiční chodské keramiky a chodských koláčů.

Po svatém Ondřeji (30. 11.) začíná advent - přípravné období na Vánoce. V tomto období se na Domažlicku netančilo, což se dodržuje i dnes. V adventu se chodí ráno do kostela na modlení a svítí se do modlitebních knížek voskovými svíčkami. Ženy z Mrákova, Tlumačova, Klencí, Postřekova a dalších chodských vesnic v tuto dobu nosívaly kroje s převažující zelenou barvou. Dříve po celou adventní dobu v šest hodin večer zvonil v Domažlicích zvon Advent a ráno na adventní neděli hráli muzikanti z ochozu věže arciděkanského kostela píseň „Z nebe posel vychází“.

Pro toto období byl typický zvláštní způsob oznamování nočního času. Ponocný totiž v různých částech města místo obyčejného odtrubování počtu hodin zpívá dodnes tento zbožný text:

„Chval každý duch Otce, Syna,
Boha Ducha Hospodina!
Odbila hodina,
chvála Otci nebeskému
i jeho Synu milému, také Duchu svatému!
Zdrávas Maria!"

Na to pak pověžný z věže dodává opětně zpěvem:

„Opatrujte světlo, oheň,
ať není žádnému škoden!
Odpočívejte s Pánem Bohem!
Zdrávas Maria!"

Tento text zpívá v posledních létech ponocný každou noční hodinu také o Chodských slavnostech. Tentokrát však jen jako atrakci pro děti a turisty.

Večer před svatou Barborou (4. 12.) chodila žena, tzv. Barborka, ve volných bílých šatech, v pase stažených červenou nebo modrou stuhou, měla rozpuštěné vlasy, obličej zabílený moukou a přes něj bílý závoj. Na hlavě měla bílou látku, korunku nebo květinový věneček. V levé ruce držela košík nebo uzlík s dárky, v pravé ruce metlu. Někdy s Barborkou chodil anděl. Při vstupu do domu Barborka pozdravila a pak dávala dětem různé otázky z náboženství. Hodné děti odměnila, neposlušným hrozila metlou a vyhrožovala: „Burem poslouchát v nebji nebo za komínem, aslí ste se polepčily. Za rok přídem zase ha zlyjm dětom nasekáme." Tento zvyk se bohužel nedochoval.

Svobodné dívky si ještě i dnes na svatou Barboru před východem slunce řežou třešňovou větvičku a dávají ji do skleničky s vodou. Pokud větvička do Vánoc vykvete, traduje se, že se dívka do roka vdá.

Oslava příchodu svatého Mikuláše (6. 12.) na Chodsku žije, stejně jako na mnoha jiných místech naší země, dodnes. Do domácností vstupuje „Mikuláš" převlečený za

biskupa v bílých šatech s dlouhými vousy, na hlavě s vysokou biskupskou mitrou a s berlou olepenou papírem a pozlátkem. Doprovází ho anděl, zvonící zvonečkem a přinášející dárky, a čert s metlou a řetězem. Děti se před nimi modlí a odpovídají jim na otázky z náboženství a na dotazy, zda nezlobily své rodiče.. Mikuláš děti pochválí nebo napomene, anděl nadělí dárky. Čert zahrozí metlou a mnohdy někoho očerní sazemi.

Tam, kde Mikuláš nechodí, dávají si děti večer za okno miskou, punčocho nebo i botu, do které rodiče v noci nepozorovaně vloží dárky. Nejčastěji to dříve bylo ovoce, cukrovinky a různé pečivo, zdobené sušenými švestkami a rozinkami. Dnes, v moderní době, se ještě často přidávají ponožky nebo rukavice, popřípadě jiné drobné dárky.

Mikuláš, anděl a čert chodí po chodských vesnicích dodnes. Děti si v zájmových kroužcích připravují mikulášský oděv, aby vypadaly co nejdůstojněji, andělský šat, aby působily vznešeně a čertovské masky s kožichy působící někdy až hrůzostrašně. Svátek sv. Mikuláše patří mezi dětmi na Chodsku k nejočekávanějším a nejbujarejším.

Škoda, že již není významným dnem v chodském lidovém kalendáři 13. prosinec. V předvečer svátku Lucie totiž chodila po vsi strašit „Lucka“, neboli přádlice, což byla bílá maškara s obličejem začerněným od sazí. Oblečená byla většinou do prostěradla. Na hlavě nosila široký slaměný klobouk, pod ním rozpuštěné a rozcuchané vlasy. Někdy byla doprovázena početnou skupinou masek (poustevník, kuchařka, čert, voják, kominík, zvířecí masky aj.). Lucka kontrolovala domácnost, zda je v ní pořádek a čisto. Občas si také sedla ke kolovratu a předla nebo schválně zamotala přízi. Proto se jí říkalo přádlice. Tento zvyk, k nelibosti dnešních dětí, dávno vymizel.

Když se kalendářní rok chýlí ke konci, přináší s sebou Vánoce - nejkrásnější a nejočekávanější svátky v roce, které by měly být protkány klidem a rodinnou pohodou. Vánoce jsou na Chodsku dodnes opředeny pověrami a mnohými zvyky. Štědrým dnem (24. 12.) končí období určené k přípravám na oslavení Kristova narození. Nejvíce dochovaných zvyků se váže právě k tomuto datu. Přestože jsou i zdejší rodiny zasaženy civilizačními prvky, které se vyznačují zejména předvánočním shonem, na udržování dávných tradic si stále potrpí. Již od rána se lidé postí a dětem se slibuje, že pokud vydrží bez jídla, uvidí večer zlaté prasátko. Rodina, často za

aktivní pomoci dětí, celý den připravuje pokrmy k štědrovečernímu stolu. Peče se vánočka, zavoní rybí polévka i černý kuba (pokrm z vařených krup s houbami, česnekem a kořením), zapečený v troubě. Nesmí chybět ani vdolky s povidly a jiné dobroty. Po celý den se zpívají a z hudebních nosičů pouští vánoční písně a koledy. I těch původních chodských je požehnaně. Mrákovský folklorní soubor před Vánoci 2009 dokonce vydal historicky první CD s tradičními chodskými koledami. Chlapci brzy ráno v některých obcích horního Chodska dodnes ovazují stromy slámou a poté stromem třesou, aby v příštím roce nesl hodně ovoce. Přitom říkají: „Stromečku stávyj, ovoce dávyj, dnes je štědryj den!“ K oblíbeným zvykům dodnes patří také stavění betlémů neboli jesliček z papíru, ze dřeva, nebo z pálené hlíny.

Večer se celá rodina shromáždí ke společné slavnostní večeři. Před jídlem se všichni u stolu pomodlí. Přítomen nikdy nesmí být lichý počet osob a od večeře se nesmí vstát dříve, dokud všichni nedojí. Večeře měla obvykle několik chodů, nechyběly ani mísy se sušeným ovocem a ořechy. Dnes již tradiční kapr se na vánoční tabuli objevuje na Chodsku v 19. století. Od té doby se traduje pověra, že uchovaná šupina ze štědrovečerního kapra přinese svému majiteli v následujícím roce hojnost peněz. Dnes se na štědrovečerním jídelníčku objevují i jiné druhy ryb nebo rybí filé. V žádném případě se dodnes nejlí vepřové, hovězí ani drůbeží maso.

Hned po večeři děti rozkrajují jablka a podle tvaru jádřince spolu s rodiči odhadují, jaké bude v novém roce zdraví členů rodiny. Objevila-li se hvězdička, znamená to dlouhý život ve zdraví, kříž nebo červ symbolizuje blízkou smrt. Také se louskají ořechy. V případě červivého či shnilého jádra se jedná o znamení smrti. Budoucnost se v tento den věští i mnohými jinými způsoby: děvčata hází za sebe dřevákem a pokud dopadne špičkou ke dveřím, věří se, že děvče do roka odejde z domova. Podobný význam mělo pouštění lodiček ze skořápek ořechů se zapálenou svíčkou nebo lití olova do vody. To se ale dnes dělá jen zřídka.

Na Štědrý večer se nejvíce těší děti, neboť věří, že jim Ježíšek nadělí nějaké dárky. Tradice zdobení vánočního stromečku se na Chodsko a dále do českých zemí rozšířila ze sousedního Německa na počátku 19. století.

Na Štědrý večer po 23. hodině se na Chodsku chodí na půlnoční mši svatou. O půlnoční mši se v kostele hrají na varhany chodské koledy a dudáci i zpěvačky z místních národopisných souborů hrají a zpívají obřadné dudácké písničky. Půlnoční mše v domažlickém arciděkanském kostele i v kostelích v Mrákově nebo Klenčí mají

dodnes své neopakovatelné kouzlo a v minulosti se nejednou staly předlohou pro filmová a literární díla, pojednávající o životě v tomto svérázném regionu.

Vánoční období končí svátkem Tří králů (6. 1.). Na ně se děti připravují v domažlickém Domě dětí a mládeže DOMINO, v kroužku na faře arciděkanského úřadu a někdy i doma, velmi svědomitě. Tento den je spjat s tradiční tříkrálovou koledou. Dodnes trojice chlapců, převlečených za krále - Kašpara, Melichara a Baltazara - obcházejí domácnosti a zpívají koledy. Baltazar mívá začerněnou tvář a nosívá koš na dary. Na Tří krále se v kostele svítí chléb, sůl, kadidlo a křída. Touto křídou pak koledníci píší své iniciály na dveře domů (K+M+B a letopočet). Den před svátkem Tří králů se svítí v kostele tříkrálová voda. Tou pak lidé kropí celý dům a přitom říkají: „Ó vy svatý tři králové, bujte vochráncove našeho stavení!" Tato tradice je dosud na Chodsku hojně rozšířena. Svátkem Tří králů končí vánoční období, a proto se obvykle v tento den odstrojují vánoční stromky.

Snad nejbujareji děti na Chodsku prožívají období masopustního veselí. V rámci mimoškolní výchovy se na ně připravují dlouho a se vši pečlivostí. Vždyť výroba maškarního kostýmu není věcí ledajakou. V tomto období totiž chodí masky, tzv. maškary, a ty dělají lidem různé naschvály, tančí a veselí se.

Poslední tři masopustní dny - neděle, pondělí a úterý - se na Chodsku nazývají "bláznivý". Jsou to dny sváteční, dříve děti během nich nechodily do školy. Byly a jsou to dodnes nejveselejší dny v roce. Maškary obveselují lidi svými vtipy a všelijakými scénkami, tancují venku a koho chytí, ten s nimi musí tančit v kole. V maškarním průvodu nesmí chybět vůdce, tzv. maškerák, táta s mámou, voják a myslivec, tesař s dřevěnou sekyrou a truhlář s hoblíkem (tito v žertu hoblují a otesávají děvčata, aby byla dobře stavěná), bílý mlynář, černý kominík, bába s nůší, medvědář s medvědem a další. Dodnes se v Postřekově, Klenčí a dalších vesnicích horního Chodska tančí a zpívá tři dny ve dne i v noci skoro bez přestání. Dospělí si berou v zaměstnání dovolenou, dětem je dopřáno veselit se odpoledne a celý víkend.

Během "bláznivých dní", bujarého reje masek a masopustního veselí často na Chodsko přijíždějí filmaři a televizní štáby, aby ve svých obrazových zpravodajstvích vydaly svědectví o tom, jak živá je dosud v tomto malebném i drsném kraji pod Čerchovem, masopustní tradice.

Masopustní veselí na Chodsku končí "bláznivým úterým" - odpoledne pochováním panáka Masopusta. Z hospody vyjde průvod maškar, mezi nimi je hrobař,

kněz a ministranti se štětkama s vodou, někteří nesou na nosítkách postavu z hadrů a ze slámy. Družičky, což jsou převlečení chlapci, a plačící pozůstalí, jdou za nimi, imitují hlasitý nářek a pláč. Průvod jde k vodě. "Soudce" nebo "kněz" pronáší soud nad Masopustem, obhájce ho hájí. Nakonec je Masopust odsouzen, polit hořlavinou, zapálen a vypuštěn na hladinu obecního rybníka. Muzika hraje smuteční marš. Pak se průvod vrací do hospody a propíjí peníze, které masky vybraly během masopustu a děti se na pokyn rodičů rozcházejí domů. To, že v roli a oděvu kněze v chodské obci Nevolice je tradičně místní starosta, nepohoršuje ani farní úřad. Místní kaplan mu dokonce kněžský šat za tímto účelem věnoval, nadšen tradicí, která zde žije po staletí.

Z pohledu mimoškolních aktivit dětí je dalším několikadenním významným obdobím čas Velikonoc - v lidovém kalendáři svátků s mimořádným významem.

Od šesté postní neděle do Hodu Božího velikonočního probíhá Pašijový, neboli Svatý týden. V tuto neděli se podle pověry lidem otvírají poklady. Pak následuje pondělí, úterý, Škaredá neboli Sazometná středa, Zelený čtvrtek, Velký pátek a Bílá sobota. V Pašijovém týdnu na Škaredou středu se dodnes ve všech chodských vesnicích shromáždí chlapci s dřevěnými drkačkami, chřestačkami, klapačkami a tratárky v kostele při odpolední mši. Když kostelník zhasne třetí svíčku na trojhranném svícnu, vyběhnou ven a honí Jidáše, tj. prvního, který vyběhl a křičel: „Já jsem Jidáš!“ Když ho chlapci chytí, klapají mu klapačkami kolem hlavy a zpívají:

„My Jidáše honíme ha dřevem mu zvoníme,
ha přitom se modlíme,
hdo ho vidíl, hajt nám poví,
vo nevěrným Jidášovi.
Haž Jidáše chytíme, do vohně ho hodíme.
Ó Jidáši nevěrnj, cák si to hučnil,
že si Krista, svýho mistra,
tim zlyjm židom prozradíl?
Musíš za to člapát bláto,
ha po smrti v pekle hořít,
s čmertem d'áblem se tám mořít.“

Místo Velikonoce se někdy na Chodsku říkalo „svátky na červený vejce“. Ve svatém týdnu dívky zdobí vajíčka, jejichž barva je převážně červená nebo zelená, podle toho, zda se vaří ve slupkách z cibule nebo v petrželi. I v Domě dětí a mládeže DOMINO v Domažlicích se v zájmových kroužcích učí děti zdobit vajíčka tradičními vzory a původními technikami. Nejhezčí pak bývají vystaveny na odív veřejnosti. Zatímco dívky přeměňují vajíčka v lidová umělecká díla, chlapci se v modelářském kroužku učí vyrobit drkačku nebo chřestidlo. Vedoucí učí chlapce také plést pomlázku, protože jejich tátové již tuto činnost neznají.

Na Zelený čtvrtek, Velký pátek a Bílou sobotu mlčí na Chodsku zvony. Říká se, že odletěly do Říma. Zvonění zvonů dodnes nahrazují již zmíněné skupiny chlapců, tzv. „drkáčů“. Tito chlapci dostávají od lidí na Bílou sobotu vajíčka, mazance, čokolády nebo peníze. Drkáči přitom zpívají písně, jako:

„Židí nevjerný jako psí černý,
kopáli jámu Ježíši Pánu,
potom ho jali, hukřížůváli,
na Velkyj pátek do hrobu dáli,
na Bílů sobotu zas vykopáli.“

Na Bílou sobotu, kdy končí půst, se v kostelech světí křestní voda a k večeru se koná bohoslužba Vzkříšení, které se zúčastňují věřící ve svátečních šatech a nejkrásnějších krojích. Na rozdíl od chodských vesnic, kde se v tento den konají průvody lidí, v Domažlicích věřící pouze během obřadu vyjdou před kostel a zapálí si svíčku. Pak se vrátí a bohoslužba pokračuje. V noci z Bílé soboty na Boží hod velikonoční posypávají chlapci cestičky od milého k milé pískem, senem nebo slámou a dívky je ráno zametají, aby lidé nevěděli, za kým kdo chodí.

Školní mládež netrpělivě očekává velikonoční pondělí. To se koná tzv. pomlázka. Skupinky chlapců chodí do rodin a šlehají děvčata již zmíněnými pomlázkami z vrbových proutků. Dívky jim pomlázky zdobí barevnými stužkami a obdarovávají chlapce barvenými vajíčky.

Za zmínku také stojí dubnová filipojakubská noc (30. 4.), která je rovněž doménou dětí školního věku a omladiny. O této magické noci se traduje, že mají čarovnou moc zlé síly a prý se slétají čarodějnice na svých košťatech nebo vidlích.

Večer před sv. Filipem a Jakubem je možno v Domažlicích a okolí vidět průvody dětí a omladiny, jak nesou na bidle připevněného panáka ze slámy, oblečeného do hadrů. Celá skupina jde na kopec, kde se podle pověry čarodějnice slétají. Chlapci na kopci staví hranici ze dřeva, tu pak zapálí a hodí na ni panáka - „upálí čarodějnici“. Byliny natrhané v tuto noc prý mají obzvláště silné účinky. Z vyvýšenin a kopců je v širokém okolí vidět plápolající vatry.

Ještě jednou v roce se na Chodsku zapalují ohně. V předvečer svátku Jana Křtitele (24. 6.) nosí chlapci a dívky na kopce smolné dřevo a vystavějí hranice. V noci tyto tzv. svatojánské ohně zapalují, tančí kolem nich, zpívají, dovádějí a oheň dokonce přeskakují. Děvčata v tuto noc nahlíží do studní, zda na hladině neuvidí odraz svého nastávajícího manžela. Časně ráno se omývají svatojánskou rosou, aby byly krásné. Za časů, kdy ve vsích ještě žily báby kořenářky, je bylo o svatojánské noci možno spatřit, jak za svitu měsíce sbírají zázračné a léčivé byliny, o kterých se tradovalo, že měly zvlášť silné účinky a moc.

Snad v každém obydlí na Chodsku mají výrobky z tradiční keramiky, často používané při různých svátcích během roku i ve všedních dnech. Zatímco v chodském muzeu v Domažlicích je k vidění původní červenohnědá, zdobená různobarevnými hlinkami, v rodinách mají na kuchyňských políčkách spíše keramiku bílou nebo s černým podkladem, zdobenou pestrobarevnými motivy z výšivek chodských krojů. Ta se zde dodnes vyrábí v několika tvůrčích dílnách. Snad i proto má na Chodsku velkou tradici umělecká práce s hlínou. Spousta dětí se tak v mimoškolní činnosti realizuje v několika kroužcích keramiky a v domažlickém Domě dětí a mládeže.

Jak je patrné z předešlého textu, na Chodsku jsou mnohé tradice v rodinách a obcích stále dodržovány. Jsou zakořeněny v lidech tohoto kraje odnepaměti. Moderní dynamická doba často neumožňuje rodičům, aby staré zvyky a obyčeje přenášeli na své děti, jako to bylo běžné u dřívějších pokolení. Proto zde sehrávají zcela výjimečnou a nezastupitelnou roli mimoškolní aktivity, při kterých se žáci učí to, co dělaly chodské děti odnepaměti. Některé zvyky a obyčeje se posledních desetiletích přestaly uvádět v život a v moderní, uspěchané a přetechnizované době, jakoby ztratily svůj smysl. Díky školní mládeži a jejich volnočasovým aktivitám jsou našťastí

zachovány a připomínány našim současníkům alespoň prostřednictvím vystoupení národopisných souborů působících v regionu.

4.5. Další mimoškolní aktivity dětí na Chodsku

Podobně, jako v mnoha jiných regionech, mají i na Chodsku děti možnost širokého využití v oblasti mimoškolních aktivit. Platformu pro jejich činnost vytváří již zmíněná Lidová škola umění a Dům dětí a mládeže DOMINO, o nichž bylo již v jiné souvislosti pojednáno v předchozí části této práce. Ze zájmových útvarů děti nejčastěji navštěvují hodiny angličtiny, kde si doplní a zdokonalí znalosti získané v tomto předmětu při školním vyučování. Obdobné je to i s němčinou, která se zde stala vyhledávaným a potřebným jazykem v souvislosti s blízkostí státní hranice s Německem a stále silícími kontakty i na bázi družební spolupráce. Ta se ostatně rozvíjí i mezi domažlickými základními školami a jejich protějšky v sousedním bavorském Furth im Waldu, kam je z Domažlic pouhých patnáct kilometrů.

Chodsko je také krajem malých muzikantů. Svědčí o tom i jejich početné zapojení do dechových hudeb a do folklorní činnosti. Pokud žáci nenajdou možnost výuky svého oblíbeného nástroje v Základní umělecké škole, mohou se přihlásit například do některého z pěti kroužků hry na kytaru v DDM DOMINO. Vyučuje se tu například i hra na flétnu.

Velký zájem je o výtvarný a automodelářský kroužek, kroužek výpočetní techniky i třeba kroužek vaření. Názvy některých kroužků současně prozrazují jejich zaměření: Zálesák, Záchranář, Kutilky, Horolezec, Aerobik... Ve školním roce 2009 / 2010 rozvíjí svoji činnost v domažlickém DDM DOMINO 39 zájmových útvarů. Děti v rámci mimoškolního vzdělávání také navštěvují Muzeum Chodska, které sestává z několika expozičních celků. Hlavní část s historickou expozicí je umístěna v Chodském hradu. Sem děti chodí obdivovat krásu původních krojů, keramiky a názorně zde vidí, jak se na Chodsku žilo v minulých staletích. Vedle Muzea Jindřicha Jindřicha (národopisce a hudebního skladatele), kam hudebně založené děti přicházejí pro inspiraci a za poznáním života této osobnosti, je v Domažlicích ještě Galerie bratří Špillarů. Sem se děti chodí obdivovat impresionistickým obrazům, vyjadřujícím život na Chodsku v 19. století. Obrazy Robota, Pouť na sv. Vavřínečku, Výměnkáři, Chodská svatba, Přadleny a mnohé další, utkví v paměti na celý život a mnohdy reprodukce těchto děl zdobí dodnes interiéry chodských příbytků.

Na Chodsku se děti zapojují i do další mimoškolní činnosti. Arciděkanský úřad Domažlice pořádá každoročně pro školní mládež soustředění v přírodě a dětské letní tábory. Ty se těší velké oblibě i u dětí, které nejsou vychovávány v náboženském duchu. Není zde podmínkou, že děti musí být věřící. V častém kontaktu s přírodou jsou i desítky dětí v cyklistickém a turistickém oddíle. Jejich cesty za poznáním pozoruhodností a zajímavých míst svého regionu vedou k prohlubování pocitu sounáležitosti a hrdosti na svůj kraj. Některé turistické akce přesahují rámec Chodska a zahrnují i jiné pamětihodnosti České republiky i sousedního Bavorska. Činnost Klubu Českých turistů Domažlice má staletou tradici.

V rámci mimoškolního vzdělávání jsou děti při nejrůznějších besedách a následně praktických ukázkách seznamovány se základy dopravní výchovy, poskytování první pomoci spolužákům i třeba ekologického chování. Seznamují se s protidrogovou výchovou i dalšími nebezpečnými civilizačními jevy a učí se jim předcházet. Do DMM DOMINO přicházejí na besedy policisté, celníci, cestovatelé, novináři, historici...

Oblast mimoškolního vzdělávání na Chodsku je pestrá, různorodá a má, jak jsem se pokusila naznačit v předešlém textu, řadu obecných i ryze specifických prvků. Přestože je zde položen důraz na udržování lidových obyčejů a tradic, které v jiných částech země již dávno vymizely, nepostrádá další řízená mimoškolní činnost na pestrosti. Školní mládež zde má ve svém volném čase široké možnosti uplatnění a seberealizace v bezpočtu zajímavých a smysluplných zájmových aktivit.

4.6. Z rozhovorů s osobami narozenými na Chodsku a udržujícími folklorní tradice.

V průběhu zpracování této práce jsem často jezdila na Chodsko, abych si na místě během rozhovorů s pamětníky a osobnostmi regionu ověřila správnost a věrohodnost údajů i sdělení v jednotlivých kapitolách této bakalářské práce. Za postačující pro daný účel jsem oslovila osm osob. Tento malý výzkumný vzorek potvrdil a doplnil výše uvedené údaje o další zajímavá sdělení.

Kamil Jindřich, pedagog, chodský zpěvák a ředitel Městského kulturního střediska Domažlice: „S dětmi se během mimoškolního vzdělávání setkávám téměř denně. V Základní umělecké škole je vyučuji na dechové nástroje a zpěv. Učím je hlavně lidové písně, vycházející z tradic a kořenů našeho regionu. Učitel má být svým žákům příkladem. O to se snažím i já. Jsem členem Domažlické dudácké muziky a hudebního uskupení Chodská vlna. Vystupujeme na řadě hudebních festivalů a folklorních slavností po celé zemi a často i v zahraničí. Když dětem vyprávím, jak jsme prezentovali chodskou muziku a písně, které zpívali jejich rodiče i prarodiče, v daleké cizině, kde ani nevěděli, kde Čechy leží, vidím v jejich očích jiskru hrdosti na svůj kraj. Víc se pak snaží rychleji se učit a lépe hrát, aby nás, kterým je dnes kolem čtyřicítky, mohli jednou v kapelách doplnit a vystřídat. Vždyť i my jsme kdysi začínali ve stejné škole a teď cestujeme a reprezentujeme Chodsko. Z pozice ředitele Městského kulturního střediska Domažlice se snažím, aby se dětské folklorní soubory mohly co nejčastěji představit publiku a hrát na veřejnosti. To jim dává chuť do dalšího učení. Mnoho hodin usilovného cvičení přináší ovoce, když dětem tleská zaplněný amfiteátr letního kina například při Chodských slavnostech. Mimoškolní vzdělávání a výchovu na tradicích na Chodsku nelze ničím smysluplnějším nahradit.“

Emil Soukup, římskokatolický kněz, arciděkan domažlické farnosti: „Na dlouhá léta, prožitá na Chodsku, budu vždy rád vzpomínat. Děti jsou v chodských vesnicích vedeny svými rodiči k uplatňování křesťanských hodnot ve svém každodenním životě. Ctí křesťanské tradice, které jsou s místním lidem spojeny odnepaměti. Zvyky a obyčeje od Vánoc přes Masopust až po Velikonoce či chodskou svatbu tu mají stále ryzí podobu jako před sty léty. Nežijí jen ve vzpomínkách pamětníků nebo na stránkách knih od spisovatele a též kněze Jindřicha Šimona Baara, Jana Vrby, Aloise Jiráska či Boženy Němcové, ale jsou součástí každodenního života zdejšího lidu. A v tom spočívá jeho veliká síla. V dětech je naděje, že se slavné tradice lidu tohoto rázovitého kraje budou i nadále přenášet z generace na generaci.“

Marie Velková, pamětník z chodské obce Tlumačov: „Za našich mladých let se udržovalo mnohem víc zvyků, než dnes. Pamatuji válečné časy, smutné období zabrání našeho pohraničí Němci i léta poválečná. Dřív byla náves u rybníka plná husích stád a v zimě se o dlouhých večerech dralo peří. Přitom se v chalupách scházeli staří i omladina a zpívaly se při tom chodské písničky. Také třeba stavění májů u vrat

nevěsty a ženicha už dnes nevidíte... Já chodím v chodském kroji každou neděli do kostela. Tam se stále ctí svátky Božího těla, Popelce, svěcení kočiček a další. U všeho je spousta dětí. Ty chodí na hodiny náboženství do střediskové obce Mrákov, kde je kněz učí, jak se na Chodsku žilo dříve a jakou podobu měly křesťanské svátky, které se dnes již neudržují. Doba se změnila, dnes již nikdo v zimě za koně nezapřahá sáně, z chodských vesnic do města se nechodí pěšky... Moderní doba dorazila i k nám. Přesto se u nás všech možných zvyků z dřívějška udržuje pozhnaně. A to je dobře.“

Jan Nejd, ředitel muzea v Domažlicích a vedoucí národopisného souboru z Mrákova: „Mládež z domažlických škol často navštěvuje naše muzeum. Pod vedením učitelů a našich průvodců se seznamuje s bohatými tradicemi regionu. Naše expozice jsou pojaty tak, že dávají ucelenou představu o prvním osídlení našeho kraje a nálezech z té doby, stejně jako třeba o tom, jak se na Chodsku žilo v posledních staletích. Děti tu vidí původní světlici, původní kroje, keramiku... Jsou tu stovky zajímavých exponátů, které přitahují pozornost dětí, a dalo by se o nich pojednávat celé hodiny. Proto se sem školní mládež často vrací a zaměřuje se na konkrétní období historie regionu. Muzeum ale pochopitelně není jen pro děti. Naše exponáty si se zájmem také prohlížejí i turisté z celé republiky a návštěvníci ze zahraničí – nejčastěji ze sousedního Bavorska.“

Ivana Kubová, ředitelka Domu dětí a mládeže v Domažlicích: „Dům dětí a mládeže má v síti školských zařízení na Domažlicku své opodstatněné místo, neboť přináší cenný vklad do volného času dětí, mládeže i dospělých. Naše pedagogické pracovníky v mnohém zavazuje stále vzrůstající zájem veřejnosti a snaha přiklonit si na svoji stranu ještě zřetelněji neorganizované děti a mládež. Těší nás zájem studentů, zpracovávajících různé práce z oblasti mimoškolní výchovy dětí i ochota regionálních sdělovacích prostředků – na stránkách listu Domažlický deník se vždy najde prostor k prezentaci našeho působení. Ani dětem na Chodsku se nevyhýbají negativní civilizační vlivy. A tak vedle výchovy na tradicích vychováváme mládež v oblasti estetické a společenskovední s důrazem na primární protidrogovou prevenci. Alkoholismus mladistvých a jejich chuť vyzkoušet si takzvané lehké drogy už dorazily i k nám.“

Rostislav Panoš, chodský dudák: „Je škoda, že na Chodsku ubývá krojů. V ryze chodských vesnicích je ve všedních dnech nosí vesměs jen babičky. Mládež si je pak obléká jen o církevních svátcích, Chodských slavnostech, domažlickém bálu a několika málo dalších příležitostech. Na druhou stranu jsem velice rád, že se v regionu daří udržovat folklorní tradice. Přestože žiji a působím v Praze, těším se nejen na Chodské slavnosti, kde hraji na dudy bezmála až do rozednění a jen tak tak stihnu ranní bohoslužbu na Vavřínečku, ale třeba na masopustní veselí, které má své neopakovatelné kouzlo. Sám jsem také bývalým žákem Základní umělecké školy, dříve Lidové školy umění Domažlice, oblíbené „Lidušky“. A mám radost z toho, když tehdejší mí spolužáci jsou dnes kapelníky chodských dechových hudeb, velkých hudebních těles – třeba podplukovník Milan Bulín se stal velitelem a hlavním dirigentem Posádkové hudby Praha, nebo jsou členy dudáckých muzik, které šíří chodskou hudbu a zpěv nejen doma, ale i po celé Evropě.“

Josef Velek, starosta chodské obce Nevolice: „Když se u nás přiblíží čas masopustního veselí, ožije celá vesnice. Připravuje se dlouhý průvod krojovaných masek od nás a ze sousední Stráže. Já sám pak po léta oblékám kněžský ornát, abych se za asistence kostelníka při smutečním proslovu na návsi u kapličky důstojně rozloučil s masopustem. Moje řeč bývá veselá, přestože se loučíme s masopustem a vždy taková, aby navozovala správnou masopustní náladu, která pak vrcholí při tancovačce v naší hospodě. V průvodu masek je spousta dětí, které se na tuhle událost těší celý rok. Jako starosta obce dobře vím, v jak složité době dnes žijeme a jak důležité je umět se odreagovat od každodenních starostí a pobavit se, jak nám to ukládá stará chodská tradice.“

Václav Kupilík, předseda Sdružení rodáků a přátel Chodska a Pošumaví - Psohlavci v Praze: „Chodské tradice udržujeme v Praze již od roku 1883. Naší největší společensko kulturní akcí je pořádání Pošumavských věnečků, které za dlouhá léta přerostly z chodských bálů ve významnou folklorní událost – nejstarší svého druhu v Praze. Na Pošumavské věnečky zveme každoročně také dětské folklorní soubory z Chodska. Děti a jejich rodiče to vnímají jako poctu, vystoupit v dozlatova rozzářeném Národním domě a předvést chodské tance a písničky, které se v rámci mimoškolní výchovy na Chodsku naučily. Odměnou je jim nejen potlesk zaplněného sálu, ale také pozornost médií. O jejich vystoupení píší nejen noviny, ale bývají i

v televizi v pořadu Folklorní magazín, Českém rozhlase Plzeň a ve vydavatelské produkci Folklorního sdružení České republiky. To vše je pro děti motivací pro jejich další činnost. Při jubilejním 70. pošumavském věnečku se měly možnost setkat i s předsedou vlády České republiky. Jejich pražská vystoupení patří k vrcholům prezentace dětského folkloru vůbec a odbornou veřejností jsou vysoce hodnocena..“

5 Závěr

Cílem této práce bylo pojednat o volnočasových aktivitách dětí školního věku nejen v obecné rovině, ale zejména v aplikaci na chodský region. Přitom bylo nejprve využito metody stručné analýzy některých základních pojmů, které se k problematice volného času dětí vztahují a naznačeno, jak byly chápány v dimenzi času. Byl připomenut význam a funkce zájmové činnosti a mimoškolního vzdělávání v životě školní mládeže i některé důležité aspekty ontogenického vývoje dětí, který sehraává důležitou roli ve směřování zájmů dítěte. Vzhledem k rozsahu a poslání této bakalářské práce, nebylo pojednáno o dalších důležitých faktorech pedagogiky volného času, kterými rozumíme například funkci výchovy mimo vyučování (výchovně vzdělávací, zdravotní a sociální), komunikaci, otázky vztahové (mezi dětmi a pedagogem popř. mezi dětmi navzájem) apod. Smyslem této práce také není pojednání o dalších důležitých faktorech mimoškolního vzdělávání, jako je například materiální vybavení domovů dětí a mládeže nebo vedení administrativy těchto celků, ačkoli je vnímáme v daném kontextu jako velmi důležité.

Abychom demonstrovali význam a pestrost činnosti domovů mládeže a jim podobných zařízení, je v této práci naznačeno, jaké konkrétní úkoly plní takové zařízení v daném prostředí – chodské metropoli Domažlicích. Stručná analýza hlavních úkolů Domu dětí a mládeže DOMINO na školní rok 2009 – 2010 ukazuje, jak rozmanitou činnost zde děti vyvíjejí, jakých soutěží se zúčastňují a jaké další poslání toto zařízení plní.

Podstatná část práce byla věnována, touto formou v ucelenější podobě dosud nezdokumentované, problematice volného času školní mládeže na Chodsku. Odpovídá na otázky, jak se prostřednictvím dětí udržovaly tradice v tomto významném národopisném regionu dříve a jak je tomu nyní, na přelomu prvního desetiletí 21. století. Práce mimo jiné pojednává o málo známém zapojení dětských souborů a skupin do významných akcí společenského života Chodska i celé země. Ke stručnému zdokumentování fragmentů národopisného dění na Chodsku, především ve druhé polovině 19. století a ve 20. století, s důrazem na činnost dětských národopisných souborů mi posloužila mimo jiné retrospektivní studie chodského národopisce Vladimíra Baiera, jako unikátní strojopisný výtisk v nákladu pouhých 10 exemplářů pro potřebu aktivních národopisných souborů z Chodska v roce 1988. Jeho obsahová správnost byla potvrzena souhlasným posudkem odborné komise Českého hudebního

fondy v Praze. Jedna z těchto prací, která je uložena v archivní knihovně Muzea J. Jindřicha v Domažlicích, mi posloužila ke zkoumání dané problematiky.

K chodské národopisné problematice s akcentem na dětské folklorní soubory vycházela na pokračování na přelomu roku 1998 a 1999 v oblastním periodiku "Domažlický deník" a pak ještě znovu v průběhu roku 2007 národopisná koncepce, zveřejněná rovněž v regionálním tiskovém zpravodaji "Domažlický zpravodaj". Získané poznatky ze studia těchto materiálů jsou rovněž využity v této práci. Metodou analýzy řady dobových dokumentů jsem získala mnohé poznatky o mimoškolní výchově dětí a jejich spontánnímu vedení při osvojování si tradic a obyčejů, které se na Chodsku přenášejí z generace na generaci. Nejdůležitější z nich, vycházející z křesťanského kalendáře, jsou zpracovány v této práci.

Mnohé zvyky si školní mládež v tomto regionu, zejména díky mimoškolní činnosti a odkazu rodičů, osvojuje dodnes. Proto je v této práci také pojednáno o tom, jak dodnes děti na Chodsku udržují a rozvíjejí folklorní tradice. V této části vycházím mimo jiné ze své osobní zkušenosti, neboť, jak jsem poznamenala v úvodu, prožila jsem na Chodsku své mládí se vším, co tento malebný kraj v oblasti folkloru nabízí a sama dnes vštěpuji svým dětem, jak udržovat dávné zvyky a rituály. Tak, jak jsem se to naučila na Chodsku v rámci mimoškolní činnosti a od svých rodičů.

Dnešní moderní doba přináší celou řadu nových možností, jak smysluplně vést děti v jejich volném čase. Bezpočet zájmových kroužků jakoby poněkud odsouval do pozadí vedení dětí k zachovávání dávných tradic a obyčejů. Kroje na Chodsku dnes děti nosí jen při folklorních vystoupeních a několika málo církevních svátcích. Počty dětí v zájmových kroužcích, kde mohou cíleně rozvíjet národopisné tradice, se nezvyšují. Místo toho je láká nabídka moderních mimoškolních aktivit, které dále rozvíjejí doma i ve škole. Počítačová a digitální technika ovlivňuje i život školní mládeže na Chodsku. Přesto je tento region stále výjimečný svojí slavnou historií strážců hranic – Psohlavců, na kterou se zde nezapomíná. I slavný rodák z chodského Postřekova, legendární válečný hrdina z 2. světové války, generál Josef Buršík, vzkázal před dvanácti léty z Londýna (kde žil dlouhá léta v exilu), svým krajanům při 63. pošumavském věnečku v pražské Lucerně: *„Nesmíme nikdy zapomínat, že když je někdy národu těžko a zmítá se v různých politicko-stranických krizích a společenském Babylónu, obrací se k Bohu a ke svým slavným tradicím, ve kterých hledá posilu pro budoucí život. Tady je nutné připomenout českého spisovatele a historika Aloise Jiráka, který svojí slavnou trilogií Temno, Mezi proudy a Proti všem, varuje před*

nesvorností, politickým haštežením a stranickými proudy, a za vzor nám dává jednotící vlasteneckou ideu Psohlavců. Proto nejen v současnosti, ale i v budoucnu musíme si vážit této ideje Psohlavců, abychom v ní měli vždy oporu pro život našich nových generací.“¹²⁾

Slavné folklorní tradice se na Chodsku stále přenášejí, díky a často hlavně prostřednictvím mimoškolních aktivit dětí. A právě o tomto významném fenoménu především pojednává tato práce.

6 Odkazy:

- 1) DUDÁK, V. a kol.: Český les – Příroda, historie, život, Praha 2005.
- 2) HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J.: *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta. Praha 2003.
- 3) KRAUS, B.: *Výchovné cíle pro dnešek a zítřek*. Pedagogická orientace, s. 45-46. 1992. ISSN 1211-4669.
- 4) FLOREC, V.: *Dítě a tradice lidové kultury*, s. 78-82. Brno 1980.
- 5) SCHAUEROVÁ, A.: *Estetické a výchovné aspekty v dětských folklorních souborech*, s.171-173. Brno 1980.
- 6) IVANOVIČOVÁ, J., MASARYKOVÁ, A.: *Folklór a jeho výchovné využitie*, s.257-267. Zborník z vedeckej konferencie. Vyd. 4., Bratislava 2005. ISBN 80-969146-2-6.
- 7) BAAR, HRUŠKA, TEPLÝ: *Chodská čítanka*, výtisk F. Obzina ve Vyškově na Mor. 1927.
- 8) BAIER, Vl.: *Z historie národopisných skupin a souborů na Domažlicku*, s. 3, strojopisná studie, sign. C1/3a, Muzeum J. Jindřicha, Domažlice.
- 9) BAIER, Vl.: *Z historie národopisných skupin a souborů na Domažlicku*, s. 4, strojopisná studie, sign. C1/3a, Muzeum J. Jindřicha, Domažlice.
- 10) BAIER, Vl.: *Zpráva o dětských národ. souborech na Domažlicku*, s. 1 - 4, sign. C1/3a., Muzeum J. Jindřicha, Domažlice.
- 11) *Hlavní úkoly Domu dětí a mládeže DOMINO Domažlice na školní rok 2009 - 2010*, DDM Domažlice, 2009.
- 12) KUPILÍK, V.: *70. let Pošumavských věnečků*, Folklorní sdružení ČR, Praha 2006.

7 Použitá literatura:

- ATTWATER, D.: *Slovník svatých*. Jeva, Praha 1993.
- BAAR, J. Š.: *Na Chodsku od jara do zimy*. Novina v Praze 1940.
- BAAR, HRUŠKA, TEPLÝ: *Chodská čítanka*, výtiskl F. Obzina ve Vyškově na Mor. 1927.
- BAIER, VI.: *Zpráva o dětských národopisných souborech na Domažlicku*. sign. C1/3a., Muzeum J. Jindřicha, Domažlice.
- BĚLOHLÁVEK, M.: *Problém původu Chodů v české historické literatuře*. Acta regionala 1970-1971, Praha 1972.
- BIRNSTEIN, U. a kol.: *Kronika křesťanství*. Fortuna Print, Praha 1998.
- BLÁHA, Z.: *Nezapomenutelné postavy chodského folkloru*. MKS v Domažlicích 1999.
- CENEFELS, J. a kol.: *Domažlicko*. Merkur, Praha 1978.
- CENEFELS, J.: *Naše Chodsko*. Nakladatelství dopravy a spojů, Praha 1990.
- DVOŘÁČEK, J.: *Základy pedagogiky pro učitele a vychovatele*. Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta. Praha 2004. ISBN 80-7290-159-1.
- HÁJEK, B.: *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*. Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta. Praha 2007. ISBN 978-80-7290-265-1.
- HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J.: *Pedagogika volného času*. Univerzita Karlova - Pedagogická fakulta, Praha 2003, ISBN 80-7290-128-1.
- HELUS, Z.: *Osobnost a její vývoj*. Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta. Praha 2003. ISBN 80-7290-125-7.
- HELUS, Z.: *Vyznat se v dětech*. SPN, Praha 1984.
- HUDEČKOVÁ, D.: *Význam a využití lidových tradic při utváření vztahu dětí mladšího školního věku k domovu v regionu Hornácko*. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně – Pedagogická fakulta. Brno 2008.
- JINDŘICH, J.: *Chodsko*. Nakladatelství ČSAV, Praha 1956. Jirásek, A.: *Psohlavci*. Svoboda, Praha 1950.
- KADLEC, J.: *Přehled českých církevních dějin, díl 1. a 2.*, Praha 1991.
- KAJER, J.: *Památníček ze slavné chodské pouti hu svatého Vavřinečka*. Nakladatelství E. Fastra, Praha 1945.
- KARPETOVÁ, B.: *V duchu českých tradic*. Prostor, Praha 1996.
- KOTAL, J.: *Domažlice včera, dnes a zítra*. Stráž, Domažlice 1971.

- Kronika Českých zemí. Fortuna Print, Praha 1999.
- KUDĚLKA, V.: *Malý labyrint literatury*. Albatros, Praha 1982.
- KUDRLIČKA, V.: *Kalendárium kulturních osobností Šumavy a Chodska*. MMM Praha, 1997.
- MUŽÍK, P. a kol.: *Historie a současnost domažlického okresu*. Stráž, Plzeň 1981.
- NĚMCOVÁ, B.: *Divá Bára; Karla - obrázek z okolí domažlického*. SNDK, Praha 1967.
- OCHRANA, F.: *Metodologie vědy (úvod do problému)*. Karolinum, Praha 2009.
- PALACKÝ, F.: *Dějiny národu českého, svazek I-V*. Nakladatel L. Mazáč v Praze 1931.
- PANOŠOVÁ, O.: *Domažlice (vlastivědná příručka)*. Diplomová práce, PF UK. Praha 2003
- PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A.: *Pedagogika volného času*. 3. aktualizované vydání. Vydavatelství Portál, s. r. o. Praha 2008.
- PEROUTKOVÁ, R.: *Domažlice*. Typos, Klatovy 1999.
- PIŤHA, P.: *Adventní čas*. Poustevník, Praha 2002.
- PIŤHA, P.: *Vánoce*. Comdes, Praha 1999.
- PIŤHA, P.: *Velikonoce*. Comdes, Praha 2000.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. Nakladatelství Portál. Praha 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- ROUBÍK, F., VÁCHAL, K.: *Boj chodského lidu*. Plzeň 1962.
- ROUBÍK, F.: *Z dějin města Domažlic*. Díl II. 1848-1948. Rukopis (bez data).
- SLEPIČKOVÁ, I.: *Sport a volný čas adolescentů*. Univerzita Karlova. Praha 2000. ISBN 80-246-0044-7.
- SPOUSTA, V. a kol.: *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. MU. Brno 1994. ISBN 80-210-1007-1-x.
- SPOUSTA, V. a kol.: *Metody a formy výchovy ve volném čase*. MU. Brno 1996. ISBN 80-210-1275-7
- STAŠEK, B.: *Kázání na pouti u sv. Vavřínečka*. Vyšehrad, Praha 1939.
- ŠPELDA, A.: *Chodsko domov můj*. Stráž, Plzeň 1975.
- TEPLÝ, F.: *Chodové ve sporu s Lomikary*. Fr. Obzina, Vyškov 1926.
- VÁCLAVÍK, A.: *Výroční obyčeje a lidové umění*. ČSAV, Praha 1959.

VÁGNEROVÁ, M.: *Psychologie školního dítěte*. Karolinum, Praha 1997. ISBN 80-7184-487-x.

VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V.: *Základy pedagogiky volného času*. Print-Typie. Brno 2001. ISBN 80-8684-00-4.

VESELÝ, Z.: *Dějiny Českého státu v dokumentech*. Victoria Publishing, Praha 1994.

VONDRUŠKA, V.: *Církevní rok a lidové obyčeje*. DONA, České Budějovice 1991.

ZÁVACKÁ, V.: *Literární průvodce Chodskem*. KBN, Domažlice 1984.

ZÍBRT, Č.: *Veselé chvíle v životě lidu českého*. Praha 1910.

ŽÁČEK, J., SLADKÝ, J.: *Pod chodským nebem*. Lapáček, Praha 1940.

Sborníky, brožury, noviny a časopisy, portály www:

Domažlický Zpravodaj, měsíčník vydávaný městem Domažlice, ročník 20-24 (1998-2002).

HOLÝ, P.: *Třináct domažlických zastavení*. Vydalo město Domažlice, 1994.

KUPILÍK, V.: *70. let Pošumavských věnečků*. Folklorní sdružení ČR, Praha 2006.

Mezníky v padesátileté historii Domu dětí a mládeže v Domažlicích 1950-2000.

Muzejní sborník, Domažlice 1990.

Posel od Čerchova /týdeník/, ročníky 1872-1941, 1945.

Sborník Muzea Chodska, Domažlice 1997.

Střediska pro volný čas dětí a mládeže. Souhrn metodických textů k vybraným problémům činnosti domů dětí a mládeže a stanic zájmových činností. MŠMT, odbor pro mládež. Praha 1998.

Školská zařízení pro zájmové vzdělávání. Soubor metodických textů. MŠMT, odbor pro mládež. Praha 2002

Zpravodaj Sdružení rodáků a přátel Chodska a Pošumaví - Psohlavci v Praze, ročníky 1-10.

www.fos.cz

www.chodovevpraze.cz

www.idomazlice.cz

www.lidovakultura.cz

www.mksdomazlice.cz

www.msmt.cz

Oficiální dokumenty:

Bílá kniha Evropské komise o mládeži, Brusel 2001.

Úmluva o právech dítěte, OSN, New York, 20.11.1989.

Rozhovory s osobami narozenými na Chodsku a udržujícími folklorní tradice:

JINDŘICH Kamil, pedagog, chodský zpěvák a ředitel Městského kulturního střediska
Domažlice

KUBOVÁ Ivana, ředitelka Domu dětí a mládeže v Domažlicích

KUPILÍK Václav, předseda Sdružení rodáků a přátel Chodska a Pošumaví – Psohlavci
v Praze (můj otec)

NEJDL Jan, ředitel muzea v Domažlicích a vedoucí národopisného souboru
z Mrákova

PANOŠ Rostislav, chodský dudák

SOUKUP Emil, římskokatolický kněz domažlické farnosti

VELEK Josef, starosta chodské obce Nevolice

VELKOVÁ Marie, pamětník z chodské obce Tlumačov (moje babička)

8 Anotace

Tato práce pojednává o využití volnočasových aktivit dětí na Chodsku. Ve své první části se zabývá v obecné rovině problematikou volnočasových aktivit, vymezuje základní pojmy pedagogiky volného času, poukazuje na význam a funkce zájmové činnosti a mimoškolního vzdělávání v životě školní mládeže. Dále se zmiňuje o vlivu ontogenetického vývoje na směřování zájmů dětí během volnočasových aktivit.

V další části se práce věnuje problematice využití lidových tradic ve výchově a pojednává o útvarech dětského folkloru a výchově k lidovým tradicím. V nejobsáhlejší pasáži práce pojednává o volnočasových aktivitách dětí na Chodsku, včetně historie dětských národopisných souborů v tomto regionu i aktuální situace v předmětné oblasti. Věnuje se též zvykům a obyčejům, které dodnes chodské děti udržují i dalším mimoškolním aktivitám. Práce obsahuje také stručný průzkum názorů na danou problematiku ve formě výňatků z rozhovorů s lidmi narozenými na Chodsku a udržujícími folklorní tradice.

Součástí této bakalářské práce je také obrazová příloha, názorně dokumentující sdělení a poznatky uvedené v textové části.

Summary

Main theme of thesis describes spending free time activities of children in Chodsko. The first part is dedicated to the free time activity issue in global. Defines basic terms of spare time pedagogy, shows the importance and functions of hobby activities and out of school education in school youth life. Further mentions the effect of ontogenetic process on children's interests development during free time activities.

The next part describes issue of folk traditions and its usage in education and deals with system of children folklore and raising to folk traditions. The largest part of the document deals with free time activities of children in Chodsko including children ethnic company history in this region as well as current situation in such a location. It inscribes habits and manners children in Chodsko keep and also other free time activities. The document includes brief research of apprehensions of issue in form of parts of interviews with people born in Chodsko and continuing with folk traditions.

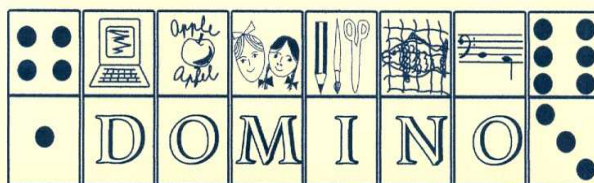
Part of this bachelor theses is a picture appendix as well, clearly describes contents and findings described in text part.

9 Obrazová příloha

1. Reklamní banner Domu dětí a mládeže Domažlice.
2. Atmosféra na domažlickém náměstí v době Chodských slavností při vystoupení dětských a mládežnických souborů a kapel.
3. Žáci Základní umělecké školy Domažlice - obor hra na dechové nástroje, při vystoupení v rámci Chodských slavností 2009 na náměstí u městské brány.
4. Absolventi Základní umělecké školy Domažlice při vystoupení v amfiteátru letního kina v průběhu hlavního klenotnicového pořadu Chodských slavností.
5. Dětský národopisný soubor Mráček z Mrákova - pokračovatel slavné folklorní tradice, při vystoupení na Pošumavském věnečku v pražském Národním domě na Smíchově.
6. Tradiční bohoslužba před bazilikou na Vavřínečku v době Vavřínecké pouti.
7. Děti z mrákovského Mráčku vystupují po bohoslužbě před kostelíkem na Vavřínečku.
8. Děti domažlické základní školy z chodské obce Nevolice před nástupem do maškarního průvodu.
9. Obrazy J. Špilara jsou pro děti z výtvarného kroužku velice inspirativní. Navíc ukazují, jak chodské děti žily a pracovaly v 19. století.
10. Chodské dudy se často dědí z otců na syny, stejně jako umění hrát na ně. V Základní umělecké škole Domažlice se dodnes vyučuje hra na tento starodávný nástroj a mladí dudáci předvádějí své umění nejen v regionu, ale také na festivalech v České republice i v zahraničí.

11. Na dětských táborech jsou děti vedeny k samostatnosti i životu v kolektivu bez rodičovského zázemí. Bezprostřední, několikátýdenní kontakt s přírodou, prohlubuje u dětí vztah k její ochraně. Domažlický arciděkanský úřad pořádá tradičně dětské tábory, jejichž posláním je mimo jiné vést děti k osvojení si duchovních hodnot na křesťanských základech, k přátelství a vzájemnému porozumění.

12. Prostřednictvím domažlického turistického oddílu děti z Chodska poznávají krásy svého regionu i naší země. Aktivity tohoto druhu přispívají také k prohlubování vlastenectví a hrdosti na svůj kraj i celou Českou republiku.

Dům dětí a mládeže Domažlice

váš kamarád pro volný čas

**bohatá nabídka pro všechny
věkové kategorie**

pravidelná zájmová činnost v oblastech:

výtvarná a umělecká činnost
technické aktivity
počítačová gramotnost
přírodověda
jazykové kurzy
sportovní a turistické aktivity
kreativní dílny dětské tvořivosti
výchovně vzdělávací programy pro školy-
regionální tradice a zvyky

preventivní program:

boj s negativními jevy/drogy, šikana/
prevence úrazů
zdravotnická osvěta
ekologie...

okresní soutěže a přehlídky
bohatá letní činnost
/ tábory, soustředění, příměstská činnost /

metodická, odborná a osvětová činnost
spontánní aktivity
zájezdy
výlety
kulturní a společenské akce
víkendové akce pro rodiny s dětmi a veřejnost

www.ddmdomažlice.cz

2.

3.

4.

5.

6.

7.

9.

10.

11.

12.

